

รายงานผลการสัมมนา

การจัดทำแผนปฏิบัติงานพัฒนาโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

-- - 15 มิถุนายน 2544

ณ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติเอเชียแปซิฟิก

คำนำ

ตามที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในการ
สัมมนาจัดทำแผนปฏิบัติงานพัฒนาโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระบบส่งเสริม
การเกษตร ระหว่างวันที่ 13 – 15 มิถุนายน 2544 ณ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติภาคเอเชีย
แปซิฟิก (RECOFTC) กรุงเทพมหานคร

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้สรุปผลการสัมมนาดังกล่าวเพื่อมุ่งหวังให้ผู้เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์
และเป็นข้อมูลการดำเนินงานในโครงการวิจัยต่อไป

กรมส่งเสริมการเกษตร

22 มิถุนายน 2544

บุคคลเป้าหมาย

- เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องจากจังหวัดเป้าหมาย 4 จังหวัด คือ บุรีรัมย์ ราชบุรี พิษณุโลก และพัทลุง จำนวน 24 คน
- หัวหน้าฝ่ายแผนงานติดตามและประเมินผล สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันตก และภาคใต้ จำนวน 4 คน
- เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรส่วนกลาง จำนวน 14 คน
- วิทยากร จำนวน 4 คน
- องค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 2 คน
- ผู้แทนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวน 6 คน

รวม 54 คน

ระยะเวลาและสถานที่จัด

กำหนดจัด 3 วัน ในระหว่างวันที่ 13 – 15 มิถุนายน 2544 ณ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

งบประมาณ

สนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและกรมส่งเสริมการเกษตร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานวิจัยได้เข้าใจเนื้อหาของโครงการวิจัยและหลักการในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งได้ร่วมกันพัฒนาโครงการวิจัย

การบรรยายพิเศษ
พัฒนาการระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย
โดย : นายเอกชัย โอเจริญ กรมส่งเสริมการเกษตร

.....

ระบบส่งเสริมการเกษตรเป็นระบบการถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกษตรกรสามารถนำไปปรับปรุงวิธีการผลิต ตลอดจนสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง เพื่อให้งานส่งเสริมการเกษตรบรรลุจุดหมายสำคัญตามหลักปรัชญาของงานส่งเสริมการเกษตรที่มุ่งให้เกษตรกรช่วยเหลือตนเองได้อย่างยั่งยืน กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้ดำเนินการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรตั้งแต่ปี 2510 นับตั้งแต่จัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรจนถึงปัจจุบันให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะต่างก็ตระหนักดีว่าภาคการเกษตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมากในสังคมไทยที่มีพื้นฐานทางสังคมเกษตรกรรมมาช้านานและจะยังคงอยู่ตลอดไป โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่ภาวะเศรษฐกิจของประเทศถดถอยและชะลอตัวลง มีการอพยพแรงงานจากภาคอุตสาหกรรมและบริการสู่ภาคเกษตรและอื่น ๆ ในชนบทอย่างมากมาย

การจัดตั้งและการกิจของกรมส่งเสริมการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดตั้งขึ้นวันที่ 21 ตุลาคม 2510 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2510 โดยการรวม 3 หน่วยงาน คือ งานส่งเสริมการเกษตรในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตร งานของกองส่งเสริมและเผยแพร่ สังกัดกรมกสิกรรม และงานของกองส่งเสริมและเผยแพร่ สังกัดกรมการข้าว โดยให้เหตุผลในการจัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรว่า เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรของประเทศมีอาชีพในการเกษตรประมาณร้อยละ 80 และสินค้าเกษตรเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ ทำรายได้เข้าประเทศร้อยละ 90 ของสินค้าออกทั้งหมด ซึ่งอาจถือได้ว่า การเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศขึ้นอยู่กับอาชีพเกษตรเป็นสำคัญ กระทรวงเกษตรมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดควบคุมและส่งเสริมเกษตรกรรม ซึ่งในการส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นนั้น จำเป็นต้องอำนวยความสะดวกและเผยแพร่วิชาความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ ให้ถึงตัวเกษตรกรโดยแพร่หลายและทั่วถึง เพื่อช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตมีปริมาณและคุณภาพผลิตผลความต้องการของตลาด และให้มีตลาดสำหรับจำหน่ายผลิตผล อันจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้และฐานะดีขึ้น ซึ่งจะเป็นการช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจส่วนรวมให้มั่นคงยิ่งขึ้น ฉะนั้น เพื่อให้การส่งเสริมการเกษตรได้ผลตามความมุ่งหมายดังกล่าว จึงเป็นการสมควรจัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรขึ้นในกระทรวงเกษตร

ปีแรกที่จัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรขึ้นมา มีการแบ่งส่วนราชการในส่วนกลางมีหน่วยงานในระดับกอง เพียง 4 กอง คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองประสานงานวิชาการ และ กองอบรมและเผยแพร่ส่วนภูมิภาคมีสำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานเกษตรอำเภอ มีข้าราชการ และลูกจ้างประมาณ 600 คน เท่านั้น โดยมีศาสตราจารย์ (พิเศษ) ทำนอง สิงคาลวณิช ดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร คนแรก

ช่วงปี 2514-2528 งานของกรมส่งเสริมการเกษตร เริ่มเติบโตและขยายขึ้นตามความจำเป็น ในการพัฒนาอาชีพของเกษตรกร การแบ่งส่วนราชการเพิ่มขึ้นจาก 4 กอง เป็น 10 กอง ต่อมาปี 2537 ได้มีการปรับโครงสร้างการบริหารราชการกรมอีกครั้งหนึ่ง โดยปรับปรุงหน่วยงานระดับกองจากเดิม 10 กอง เป็น 12 กอง 6 ภาค ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ พ.ศ. 2537 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2537

งานส่งเสริมการเกษตรระยะแรก

การส่งเสริมการเกษตรระยะแรกที่จัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรขึ้นมา มีปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ เช่น การประสานงาน การทำงานซ้ำซ้อนหลายหน่วยงานในชั้นงานเดียวกัน เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เพียงพอ มีสัดส่วนรับผิดชอบเกษตรกรมากเกินไปที่จะดูแลได้ทั่วถึง ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ทั้งด้านความรู้ ขาวสารข้อมูล ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์และยานพาหนะไม่เพียงพอและล้าสมัย ระบบการทำงานของเจ้าหน้าที่ไม่ดีพอ ไม่มีแผนปฏิบัติงาน มักใช้เวลาในสำนักงานมากกว่าออกภาคสนาม ในเรื่อง การสนับสนุนจากหน่วยเลือนมีน้อย การนิเทศงานมีน้อย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรมีการศึกษาต่ำ ทำให้ไม่สามารถรับเทคโนโลยีบางอย่างได้ มีการโยกย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น เพราะได้ค่าจ้างแรงงานสูงกว่า ในเรื่องการใช้สถาบันเกษตรกรเพื่อสนับสนุนงานส่งเสริมการเกษตรมีจำนวนน้อย และไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รับบริการจากรัฐน้อยอยู่

การพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตร เป็นกระบวนการต่อเนื่องในการให้การศึกษา ให้ความรู้และให้บริการแก่เกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การถ่ายทอดเทคโนโลยี การจัดหาปัจจัยการผลิต การบริการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเป็นการดำเนินการกับเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นแหล่งรองรับแรงงานกว่าร้อยละ 60 ของประเทศ โดยมุ่งหวังให้เกษตรกรมีรายได้

ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งยังมุ่งหวังไปสู่การแข่งขันกับต่างประเทศในด้านการส่งออกสินค้าเกษตร ที่มีคุณภาพ และเป็นภารกิจสำคัญที่กรมส่งเสริมการเกษตรจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง งานส่งเสริมการเกษตร จึงได้มีการพัฒนาเป็นลำดับ โดยเฉพาะการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีการดำเนินการปรับปรุง ตามสภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังจะเห็นได้ว่าระบบ มีความเหมาะสมกับระยะเวลาของแต่ละช่วง ซึ่งต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดของปัจจัยในการลงทุนของรัฐ ประกอบด้วยเงินงบประมาณ บุคลากร ทรัพยากร ตลอดจนโอกาสและความเป็นไปได้ในการดำเนิน โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ระบบส่งเสริมการเกษตร จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตร สามารถใช้เป็นหลักและแนวทางในการกำหนดวิธีการทำงานร่วมกันได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ และสามารถทำให้บุคคลเป้าหมายของงานส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ นักวิจัย เกษตรกร บุคคลในภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เกิดความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน ส่งเสริมการเกษตรพร้อม ๆ ไปกับเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตร

ดังนั้น จึงมีการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรทั้งในด้านวิชาการและรูปแบบเป็น ลำดับ นับตั้งแต่การจัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรปี 2510 จนถึงปัจจุบันสามารถแบ่งช่วงเวลา การปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรเป็น 4 ช่วง ดังนี้คือ

ช่วงที่ 1 ปี 2510-2519 สามารถแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ปี 2510-2517

งานส่งเสริมการเกษตรในช่วงแรก เป็นการส่งเสริมที่เน้นการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาแก่ เกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ การถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรแผนใหม่ มีข้อจำกัดมากในด้านอัตรากำลัง ที่ไม่พอเพียงในอัตราส่วนความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 1 คนต่อครอบครัวเกษตรกร กว่า 4,000 ครัวเรือน ทำให้ไม่สามารถใช้วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคลได้อย่างทั่วถึง จึงใช้วิธีการ ส่งเสริมการเกษตรผ่านกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในรูปแบบของการประชุมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งก็เกิดปัญหาในทางปฏิบัติสามารถจัดประชุมได้นาน ๆ ครั้ง ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่สามารถแก้ไขได้ทันเวลาที่ เพราะไม่ทันเวลาและความต้องการของเกษตรกร นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมยังขาดทักษะในวิธีการสาธิตที่ถูกต้อง เช่น ไม่มีการนำเกษตรกรไปเรียนรู้ จากการสาธิตอย่างมีระบบตามขั้นตอน มีผลทำให้เกษตรกรไม่สนใจและไม่เกิดการยอมรับเท่าที่ควร การบริการความรู้สู่เกษตรกรยังอยู่ในวงจำกัดไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ อันเนื่องมาจากปัญหาและข้อจำกัด

ด้านงบประมาณ ทำให้ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการส่งเสริม รวมทั้ง การขาดยานพาหนะที่จำเป็นต้องใช้ในการเดินทางและขนส่ง

ในด้านการเผยแพร่ที่ต้องใช้สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเอกสารที่คำแนะนำกว้าง ๆ ทั่วไป ไม่ระบุถึงความเหมาะสมของเทคโนโลยีในแต่ละพื้นที่ จึงทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติของเกษตรกร นอกจากนี้ การเลือกใช้สื่อในการเผยแพร่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมยังขึ้นอยู่กับระดับความรู้และทักษะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมแต่ละคนที่ยังมีความจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมให้เห็นความสำคัญของการส่งเสริมแบบมวลชน ซึ่งต้องพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ของสื่อสาธารณะต่าง ๆ ด้วย เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ

ระยะที่ 2 ปี 2518-2519

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้รับความช่วยเหลือเป็นเงินกู้จากธนาคารโลก และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) รวมทั้งความช่วยเหลือแบบให้เปล่าจาก FAO และ UNDP ดำเนินการส่งเสริมการเกษตรแบบเน้นหนักเฉพาะจุดในเขตพื้นที่ได้รับน้ำชลประทาน ในลักษณะโครงการนำร่อง มีระยะเวลาดำเนินการ 5-6 ปี จำนวน 5 โครงการ คือ

โครงการเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดชัยนาทและสิงห์บุรี

โครงการลำพระเพลิง จังหวัดนครราชสีมา

โครงการน้ำพอง-หนองหวาย จังหวัดขอนแก่น

โครงการพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

โครงการลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์

ภายใต้การดำเนินงานทั้ง 5 โครงการดังกล่าว กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญอิสราเอล ให้ใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรแนวใหม่ โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนยานพาหนะอย่างพอเพียง ในแต่ละโครงการกำหนดให้มีหัวหน้าโครงการเป็นผู้บริหารงาน เพื่อทำการพัฒนาและปรับปรุงระบบและวิธีการส่งเสริมการเกษตร และได้มีการบรรจุนักวิชาการเกษตรจำนวนหนึ่งทำหน้าที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งแต่ละคนจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่ดำเนินการตามเขตส่งน้ำชลประทาน โดยจะต้องปฏิบัติงานร่วมกับเกษตรกรในหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกขึ้นมาทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เรียกว่า หัวหน้าเกษตรกร (local farmers leader) ประมาณ 5-6 คน โดยหัวหน้าเกษตรกรแต่ละคนเหล่านี้จะรับผิดชอบงานส่งเสริมและแนะนำวิธีการเกษตรแผนใหม่ให้แก่เกษตรกรที่อยู่ในความรับผิดชอบประมาณ 200 ครอบครัว โดยได้รับค่าตอบแทนเดือนละ 500 บาท/คน ก่อนที่จะส่งหัวหน้าเกษตรกรเหล่านี้ไปปฏิบัติงาน จะต้องอบรมอย่างเน้นหนักทั้งด้านวิธีการส่งเสริมและการฝึกปฏิบัติและทุก 2 สัปดาห์ หัวหน้าเกษตรกร

จะต้องกลับมาฝึกอบรมเพื่อนำปัญหาที่พบใน 2 สัปดาห์มาประชุมแก้ไขพร้อมทั้งรับความรู้ใหม่ ๆ และวางแผนที่จะนำไปแนะนำส่งเสริมใน 2 สัปดาห์ต่อไป โดยจัดทำแผนอย่างแน่นอนว่าจะปฏิบัติงานที่จุดไหน วันไหน และเรื่องอะไร เพื่อที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะสามารถออกติดต่อให้คำแนะนำได้ ตามวิธีการดำเนินงานดังกล่าวนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นการริเริ่มนำเอาระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training and Visit) รูปแบบหนึ่งมาทดลองใช้ในพื้นที่โครงการเกษตรชลประทานทั้ง 5 แห่งก่อน

ผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาการเกษตรในเขตชลประทานดังกล่าว ได้สนับสนุนงานส่งเสริมการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรในการดำเนินงานและศึกษารูปแบบและวิธีการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามหลักการ คือ

1. การเสริมสร้างประสิทธิภาพของการให้บริการส่งเสริมการเกษตร นอกจากได้มีการแต่งตั้งหัวหน้าโครงการ และบรรจุนักวิชาการเกษตรทำหน้าที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนทำการคัดเลือกหัวหน้าเกษตรกรเข้าร่วมพัฒนาการเกษตรในแต่ละพื้นที่แล้ว ทุกโครงการยังได้รับการสนับสนุนให้มีที่ปรึกษาประจำโครงการ (Consultant) ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาและปรับปรุงระบบและวิธีการส่งเสริมการเกษตรให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร โดยเน้นให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและหัวหน้าเกษตรกร ได้รับการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีการเกษตรเป็นประจำ เพื่อให้เกิดความแข็งแกร่งในการปฏิบัติงานส่งเสริมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ก่อสร้างอาคารโครงการ และจัดหาวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอย่างสมบูรณ์แบบ

3. คัดเลือกเกษตรกรที่มีที่ดินเหมาะสมสำหรับจัดทำแปลงสาธิต เพื่อเป็นตัวอย่างและประกอบการฝึกอบรม

ธนาคารโลกได้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจและประเมินผลการปฏิบัติตามระบบเน้นหนักในแต่ละจุด ดังกล่าว พบว่าการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรประสบผลสำเร็จ เพราะความรู้ทางวิชาการเกษตรแผนใหม่ ได้แพร่ไปถึงมือเกษตรกรอย่างทั่วถึงและถูกต้อง มีผลทำให้ผลผลิตพืชเพิ่มขึ้นจากเดิมเท่าตัว เพิ่มจากที่เคยปลูกพืชครั้งเดียวเป็น 2-3 ครั้งต่อปี แต่ก็มีปัญหาในด้านความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของหัวหน้าเกษตรกร เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็มเวลา โดยเฉพาะในฤดูการเพาะปลูก หัวหน้าเกษตรกรก็ต้องไปปฏิบัติงานในไร่นาของตนเองเช่นกัน อีกทั้งด้านการบังคับบัญชาสิ่งการที่ทำได้ไม่เต็มที่ เพราะหัวหน้าเกษตรกรไม่ใช่ข้าราชการ จึงมีความรับผิดชอบไม่เต็มที่ เป็นผลให้การปฏิบัติงานล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์และแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้

2. จัดให้มีระบบการเยี่ยมเยียนเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ โดยมีการกำหนดวัน เวลา และสถานที่แน่นอน เพื่อให้คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรด้วยวิธีการปฏิบัติที่ทันสมัย จนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในไร่นาของเกษตรกร

3. จัดให้มีการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ยานพาหนะ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และการสนับสนุนจากหน่วยเหนือในด้านต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตร

ทั้งนี้ โดยมีองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ที่สำคัญ ดังนี้คือ

1. การจัดอัตรากำลัง ให้มีการเพิ่มอัตรากำลังหลายระดับทั่วประเทศ โดยเฉพาะระดับอำเภอ กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 1 คนต่อเกษตรกร 1,000 ครอบครัว โดยเรียกเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลว่าเกษตรตำบลเมื่อคิดเป็นรายจังหวัดแล้วมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลจังหวัดละ 24-191 คน นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการเกษตรประจำจังหวัดจังหวัดละ 2 คน ทั่วประเทศ

2. การฝึกอบรม ในการปฏิบัติงานตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน เจ้าหน้าที่ทุกระดับจะต้องมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร จึงกำหนดให้มีการฝึกอบรม 3 หลักสูตร คือ

- หลักสูตรหลัก มีภาควิชาส่งเสริมการเกษตรและภาควิชาการเกษตร ภาควิชาการจัดไร่นา และภาควิชาปศุสัตว์และประมง

- หลักสูตรฟื้นฟู จัดทำเมื่อได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรหลักครบ 1 ปีแล้ว

- หลักสูตรการฝึกอบรมรายปักษ์ จะต้องจัดทำทุก 2 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง

ทั้ง 3 หลักสูตร สามารถแบ่งระดับผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 4 ระดับ คือ

1) ระดับครูผู้ฝึก (Trainer)

2) ระดับนักวิชาการเกษตร (SMS)

3) ระดับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ

4) ระดับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล

3. การเยี่ยมเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเกษตรกรไปชมแปลงส่งเสริมที่ดีกว่า เพื่อบรรยายวิชาการตามแผนที่วางเอาไว้ ติดตามปัญหาและข้อตกลงในการเยี่ยมที่ผ่านมา แนววิธีที่ดีกว่า ศึกษาปัญหาปัจจุบัน ตรวจสอบแปลงส่งเสริม และชักชวนให้เกษตรกรรวมกันซื้อ รวมกันขาย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลจะต้องออกไปเยี่ยมเกษตรกร สัปดาห์ละ 4 วัน ตามแผนที่กำหนด

วัน เวลา สถานที่ และเรื่องไว้แน่นอน โดยมีจุดนัดพบและมีป้ายแสดงชื่อเกษตรตำบล วัน เวลา สถานที่ และเรื่องที่ไปเยี่ยมแน่นอน เจ้าหน้าที่ 1 คน จะรับผิดชอบเกษตรกรผู้นำ 100 คน

4. การคัดเลือกและใช้ประโยชน์จากเกษตรกรผู้นำ ได้กำหนดให้มีการคัดเลือกเกษตรกรที่มีความเป็นผู้นำทางการเกษตร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับปรุงหมู่บ้านของตนให้ดีขึ้น โดยคัดเลือก ผู้นำทางการเกษตร จำนวนร้อยละ 10 ของครอบครัวเกษตรกรในหมู่บ้าน เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นแกนนำในการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรสู่เกษตรกร ตลอดจนร่วมมือในการจัดทำแปลงส่งเสริมพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในท้องถิ่น และรายงานเกี่ยวกับการระบาดของโรคแมลงศัตรูพืช ในระยะเริ่มแรกใช้วิธีการคัดเลือก โดยให้บุคคลสำคัญเป็นผู้คัดเลือกเกษตรกรผู้นำ ต่อมาใช้วิธีโซซิโอเมทรี (Sociometry)

5. การจัดทำแปลงทดสอบพืชเศรษฐกิจ จัดให้มีการทำแปลงทดสอบพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของแต่ละจังหวัด ในทุกอำเภอ เพื่อยืนยันผลการค้นคว้าทดลองที่ได้จากสถานีวิจัย/สถานีค้นคว้าทดลอง ว่ามีความเหมาะสมกับท้องถิ่น และสามารถนำไปส่งเสริมให้เกษตรกรไปปฏิบัติตามได้

6. การจัดทำแปลงส่งเสริมการปลูกพืช จัดให้มีการจัดทำแปลงส่งเสริมการปลูกพืชทุกหมู่บ้าน เพื่อเป็นการสอนวิธีปฏิบัติในการปลูกพืชนั้น ๆ เป็นแหล่งกระจายเมล็ดพันธุ์ พันธุ์พืชที่ดี วิทยาการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการไปสู่เกษตรกร เป็นการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพพืชนั้น ๆ

7. การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และยานพาหนะ ตลอดจนสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ได้สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เพราะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก อีกทั้งเกษตรกรยังขาดความรู้และประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ จึงจำเป็นต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนบ้านพัก และยานพาหนะให้เพียงพอับความต้องการของเจ้าหน้าที่และการปฏิบัติงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่เผยแพร่ความรู้ให้เกษตรกรเห็นจริง และเกิดการยอมรับเร็วขึ้น เช่น รถยนต์บรรทุกเล็กจังหวัดละ 2 คัน อำเภอละ 1 คัน รถยนต์โดยสารขนาด 12 ที่นั่ง จังหวัดละ 1 คัน ตลอดจนการก่อสร้างอาคารสำนักงาน ภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล เป็นต้น

8. การนิเทศงาน กำหนดให้มีการนิเทศงานหมุนเวียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานแก่ผู้ได้บังคับบัญชา รวมทั้งแก้ไขปัญหาคัดข้องในการปฏิบัติงานให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

9. การทำงานในรูปคณะกรรมการ กำหนดให้มีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในรูปของคณะกรรมการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคัดข้องในการปฏิบัติงาน

ทั้งด้านบริหาร และวิชาการทำให้การปฏิบัติงานดำเนินไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตร ในรูปคณะกรรมการ ดังนี้คือ

9.1 คณะกรรมการประสานงานโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร

9.2 คณะอนุกรรมการประสานงานโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร

ของจังหวัด

9.3 คณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการประจำจังหวัด

9.4 คณะทำงานเพื่อพิจารณาลักษณะด้านปศุสัตว์และการประมงเบื้องต้น

จากการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 โดยมีงบประมาณ ค่าใช้จ่ายทั้งเงินกู้จากธนาคารโลก และเงินงบประมาณไทยสมทบ จำนวน 2,590 ล้านบาท ระบบนี้จัดให้มีการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและขยายการบริการส่งเสริมการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและช่วยเหลือเกษตรกรให้ได้ผลประโยชน์จากการบริการส่งเสริมการเกษตรอย่างรวดเร็วและทั่วถึง ตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา ในช่วงระยะที่ดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ทำให้การบริการทางด้านวิชาการเกษตร และการช่วยเหลือเกษตรกรในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพการเกษตร ได้ดำเนินการไปอย่างกว้างขวางรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ช่วงที่ 3 ปี 2527-2536

เมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรระยะที่ 1 และระยะที่ 2 แล้วพบว่า มีปัญหาและอุปสรรคบางประการ เกี่ยวกับองค์ประกอบของ ระบบส่งเสริมการเกษตร จึงมีการพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น ให้เกิดความสมบูรณ์ในระบบและสามารถใช้ปฏิบัติงานได้อย่างแท้จริงในองค์ประกอบ 8 ประการ คือ

1. การจัดอัตรากำลัง
2. การฝึกอบรม
3. การเยี่ยมเกษตรกร
4. การคัดเลือกและใช้ประโยชน์จากเกษตรกรผู้นำ
5. การจัดทำแปลงทดสอบพืชเศรษฐกิจ
6. การจัดทำแปลงส่งเสริมการปลูกพืช
7. การนิเทศงาน
8. การทำงานในรูปคณะกรรมการ

นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินการตามโครงการหมู่บ้านหลักส่งเสริมการเกษตร และ ศูนย์เกษตรประจำตำบล ซึ่งเป็นแนวทางการส่งเสริมการเกษตรสู่เกษตรกร โดยใช้กิจกรรมและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำศูนย์อีกด้วย

ระหว่างปี 2531-2536 กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการตามโครงการที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร คือ

โครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร (คพพ.) (ปี 2531-2534)

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อปรับปรุงการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตร ให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ รวมทั้งเพื่อพัฒนาเกษตรกรให้ดำเนินการผลิตทางการเกษตร และแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพในรูปกลุ่มกิจกรรม อันจะทำให้เกษตรกรสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

เป้าหมาย

1. ดำเนินการวิเคราะห์พื้นที่และเกษตรกร เพื่อจัดทำแนวทางพัฒนาการเกษตรระดับตำบลทั่วประเทศ
2. ดำเนินการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อจำแนกตัวเกษตรกรเป้าหมาย และกระตุ้นให้เกษตรกรรวมตัวเป็นกลุ่มเรียนรู้ กลุ่มกิจกรรม เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาหรือร่วมกันพัฒนาด้วยความสมัครใจ
3. พิจารณาศักยภาพของพื้นที่และเกษตรกร เพื่อผสมผสานโครงการหรือกิจกรรมทั้งในและนอกกรมส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนแผนของเกษตรกร

แนวทางการดำเนินงาน

1. การวิเคราะห์พื้นที่และชุมชน ทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อรับทราบสถานการณ์โดยทั่วไปขณะนั้น ทั้งด้านปัญหา ความต้องการ และศักยภาพการผลิตของพื้นที่และเกษตรกร
 2. กระบวนการกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดการสนับสนุน เพื่อพึ่งพาตนเองได้ต่อไป
 3. การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร โดยผ่านกลุ่มกิจกรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ที่จะคิดและวางแผนด้วยตนเอง ทั้งนี้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำ
 4. การสนับสนุนของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามแผนที่วางไว้แล้ว โดยสนับสนุนเพียงบางส่วน เช่น ปัจจัยการผลิต วัสดุอุปกรณ์ เงินทุนหมุนเวียนหรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การเผยแพร่ความรู้ผ่านแปลงสาธิต แปลงส่งเสริม การอบรมดูงานและทัศนศึกษา
- ทุกขั้นตอนการดำเนินงานเกษตรกรต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

โครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร (ผก.) (ปี 2535-2539)

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรวางแผนการผลิตตามความถนัดตามความต้องการ การผลิต โดยเจ้าหน้าที่สนับสนุนให้ข้อมูลการผลิต ตลาด เพื่อให้เกษตรกรตัดสินใจวางแผนด้วยตนเอง

เป้าหมาย

ปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและความต้องการของเกษตรกร ให้เกษตรกรวางแผนการผลิตด้วยตนเอง ดำเนินการทุกหมู่บ้าน

แนวทางการดำเนินงาน

1. สนับสนุนข้อมูลทางเลือกทางการเกษตรแก่เกษตรกรและให้เกษตรกรตัดสินใจวางแผนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเกษตรของตนเอง

2. หน่วยงานงานของรัฐสนับสนุนเงินทุนและทรัพยากรต่าง ๆ โดยสนับสนุนและช่วยเหลือดังนี้

- ขยายทางเลือกแก่เกษตรกร
- พัฒนาตัวเกษตรกรให้สามารถตัดสินใจวางแผนการผลิตด้วยตนเอง
- สนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกรด้านความรู้ เทคโนโลยี การตลาด

ติดตามให้คำแนะนำ

ช่วงที่ 4 ปี 2537-2539

ปี 2537 ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร เป็นการขยายผลต่อเนื่องจากโครงการต่าง ๆ ที่ได้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ ช่วงที่ 3 ให้ครอบคลุมวิธีการและหลักการที่ได้กล่าวมาแล้ว ในเรื่องการเพิ่มรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยมีหลักการสำคัญ 5 ประการคือ

1. เน้นการเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตแก่เกษตรกร
2. เจ้าหน้าที่ทุกระดับมีทิศทางและเป้าหมายเดียวกัน คือ ความสำเร็จของเกษตรกร
3. เน้นการพัฒนาตัวเกษตรกร
4. มุ่งให้ทุกระดับลงสู่พื้นที่และเกษตรกร
5. สนับสนุนให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองโดยกระบวนการกลุ่ม

องค์ประกอบของระบบส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วย

1. ระบบการทำงานในพื้นที่ที่มีการจัดทำแนวทางการพัฒนาการเกษตร ทางเลือกทางการเกษตรเป็นรายหมู่บ้าน ทะเบียนครัวเรือนเกษตรกร นำเสนอทางเลือกช่วยเหลือสนับสนุนการจัดทำแผนการผลิตของเกษตรกร

2. ระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ ได้แก่ ระบบฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี ระบบสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุน ระบบการติดตามและนิเทศงานและระบบสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

อนึ่ง ในปี 2537 ได้เริ่มดำเนินการตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ให้สอดคล้องกับข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรและการตลาด ควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรใหม่ โดยกำหนดระยะเวลาดำเนินงานจนถึงปี 2539

โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.)

เนื่องจากสินค้าที่มีปัญหาด้านการผลิตและราคาได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย ซึ่งมีสาเหตุจากภาวะรวมตัวทางการค้าของกลุ่มประเทศต่าง ๆ การแข่งขันด้านราคาของตลาดสินค้าเกษตรต่างประเทศ ปัญหาภัยแล้ง รวมทั้งการขาดแคลนน้ำในอ่างเก็บน้ำสำคัญของประเทศ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ดำเนินการได้เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2536 โดยสนับสนุนงบประมาณ 10,000 ล้านบาทในปี 2537 เป็นสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่เกษตรกร ทั้งนี้ ดำเนินการในปี 2537-2539 โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตในพื้นที่การปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคาทั้งสี่ชนิดดังกล่าวไปสู่กิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ที่ให้ ผลตอบแทนสูงกว่าและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่

แนวทางการดำเนินงาน ดำเนินการลดพื้นที่การปลูกข้าวนาปรัง พื้นที่นาไม่เหมาะสม พื้นที่การปลูกมันสำปะหลัง พื้นที่การปลูกกาแฟ และพื้นที่การปลูกพริกไทย ไปสู่กิจกรรมอื่นที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าโดยยึดหลักการ 7 ประการคือ

1. หลักความสมัครใจของเกษตรกร
2. หลักการพัฒนาความคิดริเริ่มการมีส่วนร่วม การตัดสินใจของเกษตรกร
3. หลักการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรทดแทนในพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่มีปัญหา
4. หลักการส่งเสริมและพัฒนาสถาบันเกษตรกร

5. หลักการทำงานของเจ้าหน้าที่ในการสนับสนุนข้อมูลทางเลือกด้านต่าง ๆ
6. หลักการบริหารงานโดยมีกลไกการประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
7. หลักการสนับสนุนของรัฐเรื่องปัจจัยการผลิตและเงินสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเงื่อนไข

ผ่อนปรน

ระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2540

การปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร ช่วงปี 2537-2539 พบว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ โดยศึกษาข้อมูลจากภาคสนามตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกรผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ประกอบกับสถานการณ์การเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อการผลผลิตตลาดของสินค้าเกษตร และส่งผลต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรด้วย จึงได้ปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรดังกล่าวให้มีความเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยระบบส่งเสริมการเกษตรที่พัฒนาขึ้นมา ได้พัฒนามาบนรากฐานของระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน ทั้งนี้มีหลักการดังนี้ คือ

1. ให้ความสำคัญในการพัฒนาเกษตรกร ทั้งในด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเอง การตัดสินใจ วางแผนการผลิตและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยกระบวนการกลุ่ม
2. เน้นเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพและพัฒนาบุคลากร ให้มีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะปฏิบัติงาน
3. เน้นและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการเกษตร ที่จะนำไปสู่การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละพื้นที่
4. มีการมอบอำนาจและกระจายความรับผิดชอบในการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรสู่ระดับภาค และระดับจังหวัด
5. เน้นให้มีการประสานงานอย่างใกล้ชิด ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งองค์กรในท้องถิ่น องค์กรประกอบของระบบส่งเสริมการเกษตร มีดังนี้

1. การปฏิบัติงานในระดับอำเภอ ได้แก่ การมอบหมายงาน การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย ในการเข้าปฏิบัติงาน การจัดทำแผนงาน การประชุม เกษตรหมู่บ้าน
2. การสนับสนุนการปฏิบัติงาน ได้แก่ การถ่ายทอดเทคโนโลยี การประชุม เพื่อการบริหารและประสานงาน การติดตามและนิเทศงาน และการจัดการข้อมูลและเทคโนโลยี

โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

การปฏิบัติงานในระดับอำเภอ

1. การมอบหมายงาน ให้เกษตรอำเภอทำหน้าที่ผู้บริหารจัดการ จัดแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบเจ้าหน้าที่ทุกตำแหน่งในอำเภอ ทั้งด้านปริมาณและลักษณะงานในความรับผิดชอบ และด้านการปฏิบัติงานในหน้าที่ระดับตำบลที่จะต้องรับผิดชอบ
2. การกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการปฏิบัติงาน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ส่งเสริมทั่วไป และพื้นที่ส่งเสริมที่ต้องการให้เกิดผลการส่งเสริมการเกษตรที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ตามศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของเกษตรกร
3. การจัดทำแผนงาน มีแผนส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ (5 ปี) แผนปฏิบัติงานประจำปี และแผนปฏิบัติงานประจำเดือน
4. การประชุม การประชุมสำนักงานเกษตรอำเภอประจำเดือน (District Monthly Meeting ,DM) และการประชุมปรึกษาหารือเจ้าหน้าที่ทุกวันจันทร์
5. เกษตรหมู่บ้าน เป็นแกนนำในการพัฒนาอาชีพการเกษตร กลุ่ม/สถาบันเกษตรกร และเป็นที่ปรึกษาของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจำนวน 1 คน ในแต่ละหมู่บ้าน

การสนับสนุนการปฏิบัติงาน

1. การถ่ายทอดเทคโนโลยี มีการถ่ายทอดที่เป็นระบบและต่อเนื่อง คือ
 - 1.1 การประชุมสัมมนาเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับกรม (National Seminar, NS)
 - 1.2 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการประจำปีระดับภาค (Annual Workshop, AW)
 - 1.3 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการทางวิชาการ (Technical Workshop, TW)
 - 1.4 การฝึกอบรมเฉพาะกิจระดับภาค (Regional Task Force, RTF)
 - 1.5 การฝึกอบรมเฉพาะกิจระดับจังหวัด (Provincial Task Force, PTF)
 - 1.6 การฝึกอบรมเฉพาะกิจระดับเกษตรกร (Farmer Task Force, FTF)
2. การประชุมเพื่อการบริหารและประสานงาน
 - 2.1 การประชุมสัมมนาผู้บริหารระดับสูงของกรมส่งเสริมการเกษตร
 - 2.2 การประชุมประจำปีระดับจังหวัด
 - 2.3 การประชุมผู้บริหารกรมส่งเสริมการเกษตรประจำเดือน
 - 2.4 การประชุมเกษตรจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการระดับภาค
 - 2.5 การประชุมเกษตรอำเภอประจำเดือน

3. การติดตามและนิเทศงาน

3.1 ระดับส่วนกลาง/ภาค

3.2 ระดับจังหวัด

3.3 ระดับอำเภอ

4. การจัดการข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ

4.1 จัดวางระบบฐานข้อมูลที่ใช้ในการปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร และเพื่อเพิ่มการบริหารงานส่งเสริมการเกษตร

4.2 จัดวางระบบสารสนเทศ ที่จะใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร และเผยแพร่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสู่เกษตรกร

4.3 จัดหาและสนับสนุนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ทั้งในส่วนของ hardware และ software ที่จำเป็นและสอดคล้องกับระบบงาน

4.4 พัฒนาคความรู้แก่บุคลากร ในด้านคอมพิวเตอร์ให้ทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง

สรุป

กรมส่งเสริมการเกษตรมีระบบส่งเสริมการเกษตร เป็นกลไกในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ในการถ่ายทอดวิชาการ ข้อมูล และข่าวสารไปสู่เกษตรกรได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น เพื่อให้ระบบดังกล่าวสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรในแต่ละช่วงเวลา โดยยึดหลักการพัฒนาระบบให้สอดคล้องกับนโยบายสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทั้งในด้านเทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สะดวก สามารถปฏิบัติได้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงตามศักยภาพของบุคลากรในการปฏิบัติงาน และเน้นความต้องการของเกษตรกรเป็นหลัก ในการพิจารณาสร้างระบบงานใด ๆ ขึ้นมา ฉะนั้น การศึกษาพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรแต่ละช่วงเวลา จึงมีประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาการเกษตร จะได้รับทราบและสามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวในการพัฒนางานส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

เอกสารฉบับนี้คัดลอกบางส่วนมาจาก เอกสารวิชาการ เรื่อง พัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3 โดยนายเอกชัย โอเจริญ และนางฐนันท์ พานิชโยทัย ผู้สนใจขอรับเอกสารดังกล่าว แจ้งความจำนงค์หรือ จดหมายมาที่ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร กองแผนงาน ถนนพหลโยธิน จตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 5793940, 9406061 โทรสาร 5793940

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. 2520. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2520.

(อัคร์สำเนา)

_____. 2521. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2521.

(อัคร์สำเนา)

_____. 2522. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2522.

(อัคร์สำเนา)

_____. 2523. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2523.

(อัคร์สำเนา)

_____. 2524. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2524.

(อัคร์สำเนา)

_____. 2525. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2525.

(อัคร์สำเนา)

_____. 2526. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2526.

(อัคร์สำเนา)

_____. 2527. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2527.

(อัคร์สำเนา)

_____. 2528. แผนปฏิบัติงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2528.

(อัคร์สำเนา)

_____ . 2535. 25 ปี กรมส่งเสริมการเกษตร.

_____ . 2537. แผนปฏิบัติการส่งเสริมการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2537-2539). (อัดสำเนา)

_____ . 2538. แนวคิดและทิศทางการพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2520-2544). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____ . 2539. ทิศทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544). (อัดสำเนา)

_____ . 2539. นโยบายและแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544). (อัดสำเนา)

กรมส่งเสริมการเกษตรและสถาบันที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ. 2538. แผนทิศทางการส่งเสริมการเกษตรในทศวรรษหน้า (2539-2548).

กองแผนงานและโครงการพิเศษและสำนักฝึกอบรม กรมส่งเสริมการเกษตร. 2526. แนวทางการฝึกอบรมตามระบบส่งเสริมการเกษตร. (อัดสำเนา)

ทำนอง สิงคาลวณิช. 2518. เกษตรไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รวมมิตรไทย.

สำนักงานปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. 2537. โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2537-2539.

เอกชัย โอเจริญและอรุณันท์ พานิชโยทัย. 2540. พัฒนาการระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กองเกษตรสัมพันธ์.

Mosher, A.T. 1978. An Introduction to Agricultural Extension. New York : Agricultural Development Council.

Ocharoen, E. 1977. A District Level Extension Service For Thailand. Dissertation, Agricultural Extension and Rural Development Center, Reading University, England.

Russel, John. 1981. Finance and Development Intormation Development Bulletin. No.3 : P. 14-17

ช่วงเวลา
การพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ
2510 – 2518	ระบบงานส่งเสริมการเกษตรทั่วไป
2518 - 2519	โครงการนำร่องระบบส่งเสริมการเกษตรในเขตรับน้ำชลประทาน
2520 – 2526	โครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร (T&V system)
2527 – 2530	- ปรับปรุงระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนให้มีความเหมาะสมและยืดหยุ่น - หมู่บ้านหลักส่งเสริมการเกษตร - ศูนย์เกษตรประจำตำบล - โครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย (SFDP) - โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา (SFPP)
2531 – 2534	- โครงการปรับปรุงแผนและพัฒนาเกษตรกร (คปพ.) - ศูนย์เกษตรประจำตำบล
2535 – 2539	โครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร (ผกก.)
2537 – 2539	- ระบบส่งเสริมการเกษตร - ระบบทำงานในพื้นที่ - ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ - โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.)
2540 – 2541	- ระบบงานส่งเสริมการเกษตร - การปฏิบัติงานในระดับอำเภอ - การสนับสนุนการปฏิบัติงาน
2542 – 2544	- ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล - โครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน - ระบบผู้จัดการโครงการส่งเสริมการเกษตร
(2544)	โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้
(2544)	โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OVO)

การพัฒนาการระบบส่งเสริมการเกษตร *

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ	ประเด็นและความเข้มข้นในแต่ละช่วงระยะเวลาของระบบส่งเสริมการเกษตรและโครงการ :-	บุคคลและองค์กรเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง :-
		● การมีส่วนร่วม ● Top down และ bottom up ● การพึ่งพาตนเอง ● การสร้างเครือข่าย ● แผนการผลิต ● การสนับสนุน - วิชาการ - ปัจจัยการผลิต - ดินเชื้อ - การตลาด ● บทบาทของเจ้าหน้าที่และเกษตรกร ● องค์กรท้องถิ่น ● การประสานงาน ● อื่น ๆ	● เกษตรกร ● กลุ่มเกษตรกร ● องค์กรท้องถิ่น ● หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรม, กอง, กระทรวงต่างๆ ● เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ● อื่น ๆ

* เอกสารประกอบการสัมมนาการจัดทำแผนปฏิบัติงานพัฒนาโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอื่น ๆ เพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรระหว่าง 13-15 มิถุนายน 2544 ณ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติภาคเอเชียแปซิฟิก

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ
<u>ช่วงที่ 1</u> 2510 – 2519 ระยะที่ 1 2510 - 2518	* ระบบงานส่งเสริมการเกษตรทั่วไป จุดแข็ง 1. เน้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร 2. ส่งเสริมแบบมวลชน (หนังสือพิมพ์, วิทยุ) 3. จัดตั้งกลุ่มเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 4. เน้นการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่เร่งด่วนเฉพาะหน้า จุดอ่อน 1. เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ (1 : มากกว่า 4,000) 2. ยานพาหนะและวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ 3. เป้าหมายกลุ่มและพื้นที่ไม่ชัดเจน 4. ระบบการทำงานยังไม่ชัดเจน
ระยะที่ 2 2518 – 2519	* โครงการนำร่องระบบส่งเสริมการเกษตรในเขตรับน้ำชลประทาน จุดแข็ง 1. มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรรับผิดชอบตามโครงการในพื้นที่ แต่ละพื้นที่ที่รับน้ำชลประทานโดยเฉพาะ 2. มียานพาหนะและวัสดุอุปกรณ์ 3. มีหัวหน้าเกษตรกร (Local farmer leader) 1 : 200 เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เกษตรกรรายอื่น 4. เริ่มมีการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนเป็นระบบ 5. มีการจัดทำแปลงสาธิตแปลงใหญ่ จุดอ่อน 1. ขาดความต่อเนื่องของหัวหน้าเกษตรกรในการดำเนินงาน เนื่องจากมีได้อยู่ในสายระบบการบังคับบัญชา 2. แปลงสาธิตแปลงใหญ่ไม่สอดคล้องกับศักยภาพในพื้นที่ และการถือครองพื้นที่ของเกษตรกร (เกษตรกรรายย่อย) ตลอดจนไม่จำกัดในการยอมรับเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ
ช่วงที่ 2 2520 - 2526	★ โครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร (T&V system) จุดแข็ง 1. จัดระบบให้มีการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนสม่ำเสมอ 2. จัดให้มียานพาหนะและวัสดุอุปกรณ์เพียงพอทั้งระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด 3. มีอัตรากำลังเพียงพอ 1 : 1,000 4. มีการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องทุกระดับ 5. มีการคัดเลือกเกษตรกรผู้นำ (Contact farmer : CoF) แบบ Sociometry 6. มีแปลงทดลองพืชเศรษฐกิจและแปลงส่งเสริมการปลูกพืช 7. มีระบบการติดตามและนิเทศงาน จุดอ่อน 1. ตารางการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนกำหนดชัดเจนตายตัวทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเร่งด่วนในบางพื้นที่ที่ไม่ตรงกับแผนเยี่ยม 2. เกิดความเบี่ยงหนัยในการฝึกอบรมรายปี 3. แผนการผลิตและการถ่ายทอดเทคโนโลยีมักจะถูกกำหนดจากส่วนกลางไม่ตอบสนองต่อพื้นที่และเกษตรกร 4. ระบบส่งเสริมการเกษตร T&V system ไม่เอื้ออำนวยต่อการสร้างความเข้มแข็งขององค์กร/กลุ่มเกษตรกร ทำให้กลุ่มขาดความเข้มแข็ง 5. ขาดการทำงานเป็นทีม และการมีส่วนร่วม 6. ขาดการวิเคราะห์พื้นที่และชุมชน 7. เกษตรกรผู้นำ (CoF) และเกษตรกรมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มักจะได้รับบริการจากภาครัฐ ในรูปของการเข้าร่วมโครงการ การบริหารข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น 8. เจ้าหน้าที่ระดับตำบลโครงการ T&V system เข้าร่วมราชการในปริมาณที่มาก และอายุใกล้เคียงกัน ขาดการเตรียมความพร้อมอย่างจริงจัง ส่งผลต่อการบริหารจัดการการจัดทำคำสั่ง การสร้างขวัญและกำลังใจ ความเจริญก้าวหน้าในสายงาน

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ
ช่วงที่ 3 2527 – 2536 ระยะเวลา 2527 - 2530	★ ดำเนินการตามระบบส่งเสริมการเกษตร T&V system โดยมีการปรับแผนฝึกอบรมและเขียนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ★ มีนโยบายกำหนดหมู่บ้านหลักส่งเสริมการเกษตร โดยการผสมผสานแผนงานโครงการและกิจกรรมลงในหมู่บ้านเป้าหมาย และมีศูนย์เกษตรประจำตำบล ★ โครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย (SFDP) โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา (SFPP) <u>จุดแข็ง</u> 1. พัฒนาเกษตรกรรายย่อย มีบุคคลเป้าหมายที่ชัดเจน 2. มีแนวคิดการพัฒนาจากล่างสู่บน 3. มีการจัดตั้งและสนับสนุนกลุ่มและชมรมกรกลุ่ม เช่น กลุ่มสนใจ กลุ่มเรียนรู้ กลุ่มกิจกรรม และกลุ่มส่งเสริม 4. เจ้าหน้าที่เริ่มปรับเปลี่ยนบทบาทจากการถ่ายทอดฯ ที่เน้นมาเป็นที่ปรึกษา ผู้ให้ข้อมูลประสานงาน และอำนวยความสะดวก 5. เริ่มใช้การมีส่วนร่วม <u>จุดอ่อน</u> 1. มุ่งเน้นเกษตรกรรายย่อยมากเกินไปในระดับหมู่บ้าน 2. แบ่งแยกเกษตรกรในหมู่บ้าน ทำให้มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมตามฐานะเศรษฐกิจ ซึ่งไม่มีผลดีต่อการส่งเสริมโดยภาพรวม 3. มีการคัดเลือกเจ้าหน้าที่จะระดับตำบล และอำเภอเข้าร่วมโครงการในแต่ละพื้นที่ โดยยึดหลักความสามารถเฉพาะตัวเป็นเกณฑ์ ทำให้ในสภาพการณ์ส่งเสริมการเกษตรปรับตัวไม่สามารถบรรลุได้

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตรโครงการ
ระยะเวลา 2531 - 2534	* โครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร (คปพ.) จุดแข็ง 1. มีการวิเคราะห์พื้นที่และชุมชน 2. มีกระบวนการกลุ่ม 3. มีการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร 4. มีการสนับสนุนแผนพัฒนาการเกษตร โดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐ มีนโยบายจัดตั้งศูนย์เกษตรประจำตำบลขึ้น (2530 - 2532) จุดอ่อน 1. ขาดความเข้าใจอย่างแท้จริงในการวิเคราะห์พื้นที่และชุมชน ตลอดจนนำมาใช้ประโยชน์ 2. มีนโยบายเร่งรัดให้เกิดการวิเคราะห์พื้นที่ชุมชนทุกตำบล จึงทำให้ขาดความสมบูรณ์ของเนื้อหา ขั้นตอน และวิธีการที่ถูกต้อง 3. เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นไม่มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์พื้นที่และชุมชน เมื่อเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตร และแผนจึงขาดการยอมรับและสนับสนุน
ช่วงที่ 4 2535 - 2539 ระยะเวลา 2535 - 2539	* โครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร (ผกก.) จุดแข็ง 1. มีทางเลือกทางการเกษตรให้กับเกษตรกรเลือก 2. มีการจัดทำแผนการผลิตของเกษตรกร 3. มีการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร ▪ บัณฑิตการผลิต ▪ สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ▪ วิชาการ 4. รวมพลังหลายหน่วยงานของภาครัฐในการสนับสนุนเกษตรกรพบทุกสาขา 5. มีการตัดสินใจโดยเกษตรกรในการประกอบอาชีพการเกษตร 6. เน้นเฉพาะพื้นที่ยากจน

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ จุดอ่อน 1. แผนการผลิตของเกษตรกร บางครั้งไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของเกษตรกร เนื่องจากเจ้าหน้าที่เป็นคนวางแผนและตัดสินใจแทนตัดสินใจและอัตราดอกเบี้ยต่ำเป็นสิ่งจูงใจ 2. ไม่มีการเตรียมความพร้อมและความเข้าใจในระบบสินเชื่อ 3. ดำเนินการในพื้นที่ยากจน 44 จังหวัด 128 อำเภอ ทำให้ระบบงานส่งเสริมการเกษตร บางครั้งไม่เป็นเอกภาพ
ระยะเวลา 2537 - 2539	ระบบส่งเสริมการเกษตร — ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ ระบบทำงานในพื้นที่ ▪ ระบบส่งเสริมการเกษตร - แนวทาง คปพ. (ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาการเกษตร) - จัดทำทางเลือกการเกษตรรายหมู่บ้าน - จัดทำทำเป็นครัวเรือนเกษตร - เสนอทางเลือกทางการเกษตรแก่เกษตรกร - ช่วยเกษตรกรทำแผนการผลิต - สนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร - จัดทำแผนปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรประจำเดือน ▪ ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ - ระบบฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี - ระบบสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุน - ระบบติดตามและนิเทศ - ระบบสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

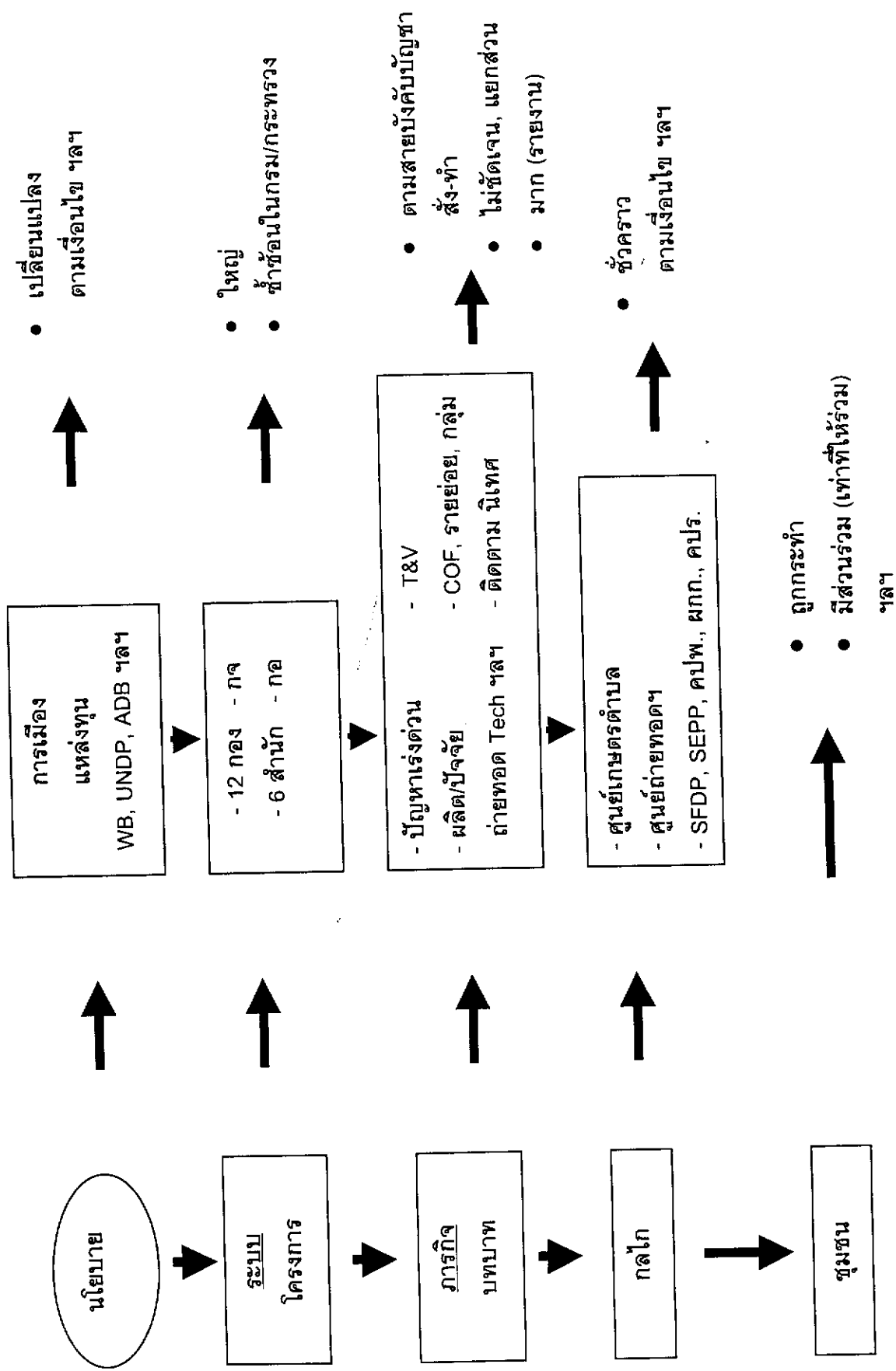
ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ
ระยะเวลา 2537 - 2539	* โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) จุดแข็ง 1. ความสมัครใจของเกษตรกร 2. พัฒนาความคิดริเริ่ม การมีส่วนร่วม การตัดสินใจของเกษตรกร 3. ปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่มีปัญหาไปสู่กิจกรรมการเกษตรที่ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า 4. สนับสนุนข้อมูลทางเลือกทางการเกษตรและแผนการผลิต 5. หน่วยงานของภาคีรัฐร่วมสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร และประสานความร่วมมือ 6. รัฐบาลสนับสนุนปัจจัยการผลิต เงินสินเชื่อ อัตราดอกเบี้ยต่ำและเงินช่วยเหลือ จุดอ่อน 1. ดำเนินการในลักษณะโครงการใหญ่และเร่งรัดเป้าหมาย 2. ขาดการเตรียมการและความพร้อมความสนใจของเจ้าหน้าที่และเกษตรกรในระบบเงินในระบบทางการเงินและการลงทุน 3. แผนการผลิตที่เกษตรกรเลือกการผลิต ตามข้อมูลทางเลือก บางครั้งมิได้เป็นความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร เนื่องจากระยะเวลาสั้น มีการเร่งรัดเป้าหมายสินเชื่อ อัตราดอกเบี้ยและเงินช่วยเหลือ 4. ความอ่อนแอ การเชื่อมโยงการผลิตและการตลาด
ช่วงที่ 5 2540 – ปัจจุบัน ระยะเวลา 2540 - 2541	* ระบบงานส่งเสริมการเกษตร - ให้ความคำปรึกษาพัฒนาเกษตรกรในด้านการพึ่งพาตนเอง ▪ แผนการผลิต ▪ กระบวนการกลุ่ม - เพิ่มประสิทธิภาพและพัฒนาบุคลากร - พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - มอบอำนาจและกระจายความรับผิดชอบในการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรระดับภาค/จังหวัด - เน้นองค์ประกอบระบบส่งเสริมการเกษตร

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตรโครงการ
	■ การปฏิบัติงานในระดับอำเภอ - การมอบหมายงาน - การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย - การจัดทำแผนงาน - การประเมินผล - เกษตรหมู่บ้าน ■ การสนับสนุนการปฏิบัติงาน - การถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นระบบและต่อเนื่อง - การประชุมบริหารงานและประสานงาน - การติดตามและนิเทศ - การจัดซื้อข้อมูล และเทคโนโลยีสารสนเทศ
ระยะเวลา 2542 - ปัจจุบัน	★ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ★ โครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ★ ระบบผู้จัดการโครงการส่งเสริมการเกษตร โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OVO) ■ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ● สำนักงานศูนย์ ● จุดสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี ภารกิจหลัก - ปรับปรุงระบบทำงานในพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและชุมชน - ระดมความร่วมมือในทุกด้านและทุกระดับในพื้นที่ในลักษณะบูรณาการ - พัฒนาความรู้ของเกษตรกรให้สามารถนำไปปรับใช้ในการผลิตการเกษตร

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ
	<u>ภารกิจย่อย</u> - การเตรียมการ (ความพร้อมชุมชน ข้อมูล การจัดตั้งศูนย์ การบริหารศูนย์ฯ) - การเข้าถึง (สำรวจข้อมูล เครือข่าย เวทีชุมชน กำหนดแนวทางการพัฒนา จัดทำแผน) - การถ่ายทอดและพัฒนา (จุดสัทธิศ วิทยากรเกษตร ถ่ายทอดความรู้ การปฏิบัติ/ขยายผล และเผยแพร่และ ประชาสัมพันธ์ การบริการ การออม ดินเชื้อ และธุรกิจชุมชน) - การประเมิน (ประเมินโดยเกษตรกร ชุมชน และเจ้าหน้าที่) ■ โครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน แนวทางการดำเนินงาน ▪ การศึกษาพื้นที่ต้นแบบ ▪ การกำหนดพื้นที่ต้นแบบ ▪ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ▪ การจัดทำแผนชุมชน ▪ การดำเนินงานตามแผนชุมชน แนวทางในปี 2544 ▪ คัดเลือกตำบลต้นแบบ ▪ คัดเลือกตำบลเครือข่าย ▪ ปรับกระบวนทัศน์ ▪ จัดเวทีตำบลของแต่ละตำบล - สร้างความเข้าใจและปรับกระบวนทัศน์ - ทบทวนอดีตและค้นหาศักยภาพชุมชน โดยการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา การออม วัฒนธรรม คน เป็นต้น

ระยะเวลา	ระบบส่งเสริมการเกษตร/โครงการ
	- ศึกษาดูงาน และนำเสนอข้อมูล วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ศักยภาพของชุมชน กำหนดทิศทาง - ยกวางแผนงาน/โครงการ - จัดทำแผนแม่บทชุมชน - จัดทำประชาวิจารณ์แผนและโครงการ ▪ ดำเนินงานตามแผน เกิดแผนงานหลักของชุมชนในด้านต่าง ๆ 1. แผนการถ่ายทอดเทคโนโลยี 2. แผนธุรกิจเกษตรชุมชน 3. แผนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ▪ ระบบบริหารจัดการโครงการส่งเสริมการเกษตร แนวทางดำเนินงานปี 2544 - การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ▪ โครงการในลักษณะกลุ่มนำร่อง ▪ แปลงเรียนรู้ ▪ วิทยากรเกษตรกร ▪ การขยายผล : เรียนรู้ ทัศนศึกษา - การเร่งรัดส่งเสริมการผลิต เป็นโครงการที่สนับสนุนนโยบายภาครัฐ เร่งรัดการผลิตให้ได้เป้าหมาย เพื่อส่งออก ทดแทนการนำเข้า ดำเนินการในพื้นที่ที่มีศักยภาพ และอยู่ในเขตเกษตรเศรษฐกิจ ▪ โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ และโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OVO) อยู่ระหว่าง การเริ่มโครงการ

ระบบส่งเสริมการเกษตร
(2510 – 2544 : เติงรับ)

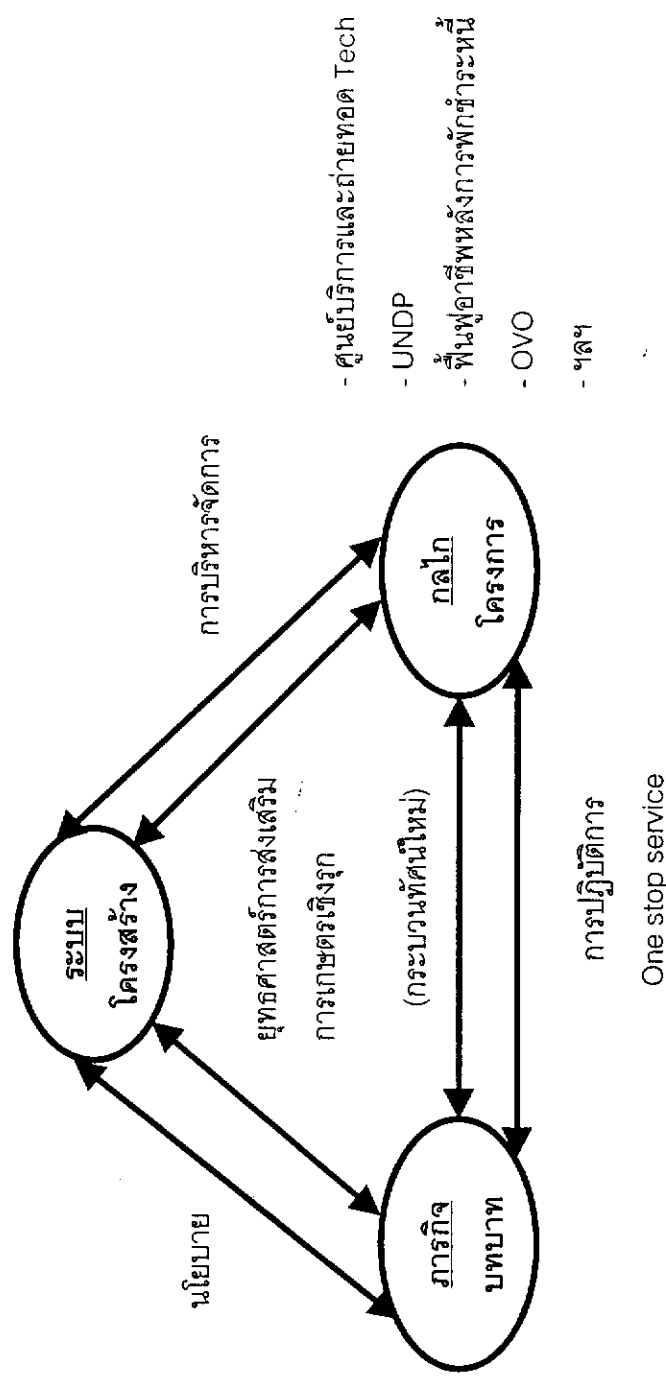

ระบบส่งเสริมการเกษตร (เชิงรุก)

(2544 →)

- 9 กอง - สสจ.

- 4 สำนัก - สสอ.

Goal
ชุมชนเข้มแข็ง

นักวิชาการเกษตร

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร

1. การผลิตและการจัดการผลผลิต
2. การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
3. การสนับสนุน (วิจัย&พัฒนา)

การบรรยายพิเศษ
สรุปการปรับบทบาทและการกิจกรรมเกษตรและสหกรณ์
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร
โดย : นางอัมพร ศรีผดุง กองการเจ้าหน้าที่ กรมส่งเสริมการเกษตร

.....

1. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดบทบาทและการกิจหลักเป็น 2 ด้าน และการสนับสนุนอีก 1 ด้าน คือ
 - 1.1 ด้านการผลิตและการจัดการผลผลิต
 - 1.2 ด้านอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
 - 1.3 ด้านการสนับสนุน

ด้านการผลิตและการจัดการผลผลิต ได้แบ่งการผลิตออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และการผลิตเพื่อการแข่งขัน โดยทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะดำเนินการ คือ

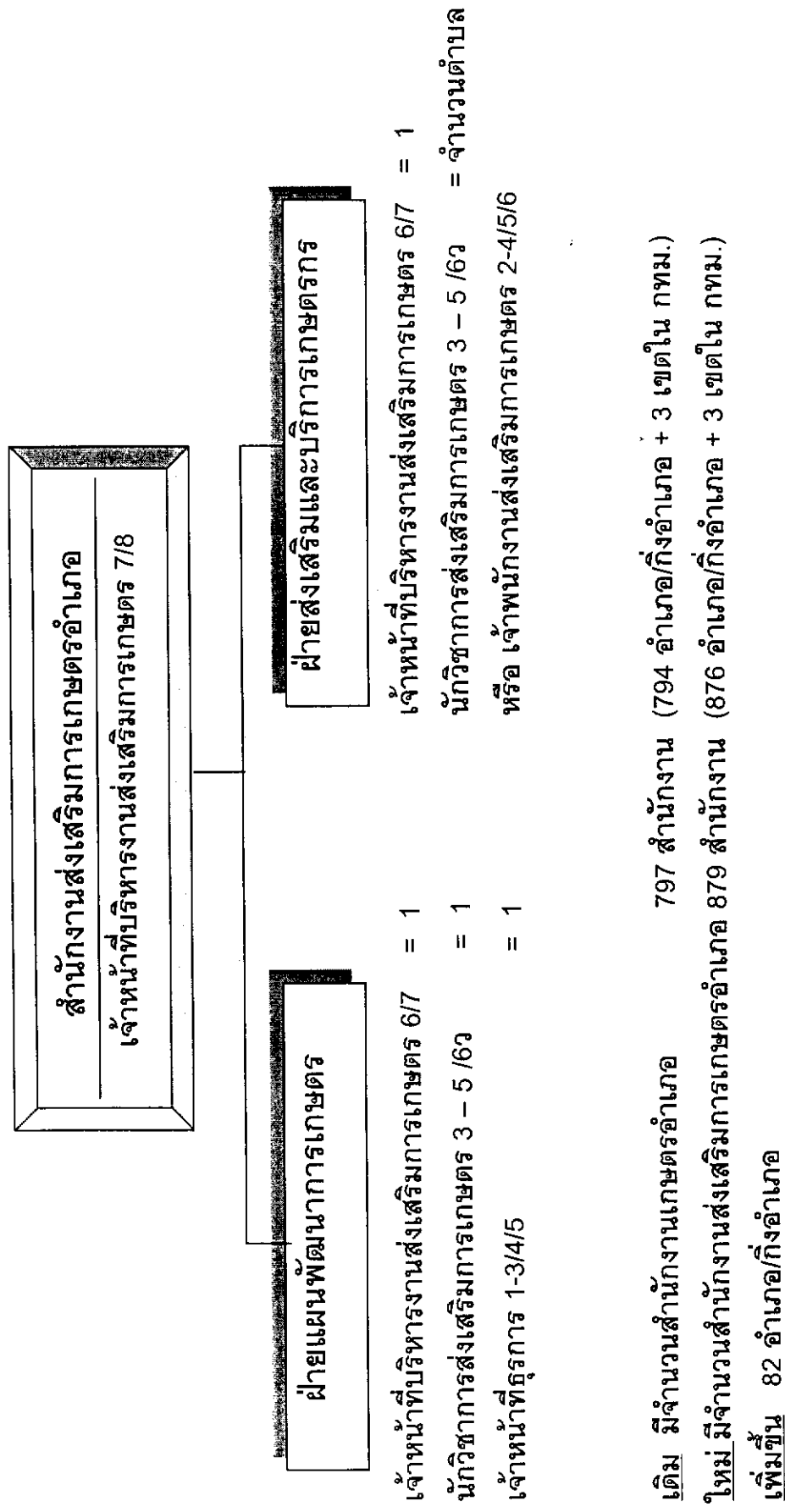
 - สนับสนุนการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งพาตนเองเพื่อการบริโภคในครัวเรือนหรือภายในประเทศ
 - เพิ่มขีดความสามารถของการผลิตสินค้าเกษตรของเกษตรกรให้มีศักยภาพ สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ปรับบทบาทของส่วนราชการในส่วนกลางให้เป็น “หน่วยงานทางวิชาการ” โดยเน้นบทบาททางด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้สามารถพัฒนางาน วิจัย ที่จะสนับสนุนการผลิตได้อย่างเต็มที่และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงโดยประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และสถาบันเกษตรกร
3. ยุบเลิกหน่วยงานส่วนกลางที่ไม่จำเป็น ในระดับภาค/เขต ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและมีสำนักงานไปตั้งอยู่ในภูมิภาค เพื่อลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน โดยจะให้คงไว้เฉพาะหน่วยงานที่ปฏิบัติงานด้านวิชาการเท่านั้น
4. จัดระบบงานส่งเสริมการเกษตรในระดับพื้นที่ ให้มีความเป็นเอกภาพ สามารถให้บริการเกษตรกรอย่างครบวงจรครอบคลุมทุกสาขาทั้ง พืช ปศุสัตว์ และประมง ณ จุดเดียว โดยให้มีสำนักงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ
5. ปรับเปลี่ยนวิธีการส่งเสริมการเกษตร โดยเน้นที่ความต้องการของเกษตรกรเป็นหลัก สนับสนุนให้เกษตรกรจัดทำแผนการผลิตของตนเอง และมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและรวดเร็ว ผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในพื้นที่และเครือข่าย ไปสู่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์ฯ

6. กรมส่งเสริมการเกษตรเน้นภารกิจหลักของกรม คือ การปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการให้บริการส่งเสริมอาชีพการเกษตรแก่เกษตรกรมากกว่าความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะเน้นงานส่งเสริมการเกษตรครอบคลุมทุกสาขาและสามารถให้บริการเกษตรกรอย่างครบวงจร ณ จุดเดียว (One stop service) ในพื้นที่ โดยผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีและเครือข่ายที่มีอยู่ในตำบล
7. ให้กรมส่งเสริมการเกษตรโอนงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรให้เป็นนิติบุคคล ให้กรมส่งเสริมสหกรณ์
8. งานที่หน่วยงานต่าง ๆ ต้องโอนให้กรมส่งเสริมการเกษตร ได้แก่
 - 8.1 งานส่งเสริมการผลิตปศุสัตว์ จากกรมปศุสัตว์
 - 8.2 งานส่งเสริมการประมงน้ำจืด จากกรมประมง
 - 8.3 งานส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเกษตรกร จากสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
 - 8.4 งานกำกับ ดูแลใบยาสูบ จากกระทรวงการคลัง (รับโอนเฉพาะงานส่งเสริมการปลูกยาสูบ)
 - 8.5 งานส่งเสริมการผลิตอ้อย จากศูนย์เกษตรอ้อย ของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (ยังไม่ผ่านการหารือ)
9. ยุบเลิกสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค 6 ภาค

การปรับปรุงโครงสร้างส่วนราชการกรมส่งเสริมการเกษตร ปี 2544

โครงสร้างเดิม	โครงสร้างใหม่
<u>ส่วนกลาง</u> 1. สำนักงานเลขานุการกรม 2. กองคลัง 3. กองการเจ้าหน้าที่ 4. กองเกษตรสัมพันธ์ 5. กองขยายพันธุ์พืช 6. กองป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 7. กองแผนงาน 8. กองฝึกอบรม 9. กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร 10. กองส่งเสริมธุรกิจเกษตร 11. กองส่งเสริมพืชไร่นา 12. กองส่งเสริมพืชสวน 13.- 18. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค 6 ภาค	<u>ส่วนกลาง</u> 1. สำนักงานเลขานุการกรม 2. กองคลัง 3. กองการเจ้าหน้าที่ 4. กองเกษตรสัมพันธ์ 5. กองขยายเมล็ดพันธุ์พืช 6. กองแผนงาน 7. กองฝึกอบรม 8. กองพัฒนาระบบสารสนเทศ 9. กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร 10. สำนักพัฒนาเกษตรกร 11. สำนักพัฒนาและจัดการส่งเสริมการเกษตร 12. สำนักส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์การเกษตร 13. สำนักพัฒนาการผลิตและบริการส่งเสริมการเกษตร
<u>ส่วนภูมิภาค</u> 1. สำนักงานเกษตรจังหวัด 2. สำนักงานการเกษตรอำเภอ	<u>ส่วนภูมิภาค</u> 1. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัด 2. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ

ยกร่างโครงสร้างสำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ

บทบาทและภารกิจหลักของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ (ตามการปรับบทบาทและภารกิจใหม่)

1. วางแผนการผลิตการเกษตรในอำเภอ
2. บริการวิชาการส่งเสริมการเกษตรทั่วไปครอบคลุมทุกสาขา (พืช/สัตว์/ประมงน้ำจืด)
3. ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร (พืช/สัตว์/ประมงน้ำจืด) ผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
4. ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพเกษตรกร โดยผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
5. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ ได้จัดแบ่งหน่วยงานภายในเป็น 2 ฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายแผนพัฒนาการเกษตร

1. วางแผนการผลิตและการจัดการปัจจัยการผลิต
2. จัดทำแผนปฏิบัติการ
3. ประสานงานพัฒนาการเกษตรในอำเภอ

ฝ่ายส่งเสริมและบริการเกษตรกร

1. บริการให้คำปรึกษาแนะนำการผลิตแก่เกษตรกร
2. ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรผ่านศูนย์ถ่ายทอดฯ
3. ประสานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
4. ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพให้เกษตรกร
5. ประสานงานด้านกฎหมาย (พืช/สัตว์/ประมงน้ำจืด)
6. บริหารข้อมูลสารสนเทศและจัดทำทะเบียนสมาชิกศูนย์ถ่ายทอดฯ

ลักษณะงานที่ปฏิบัติในสำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ

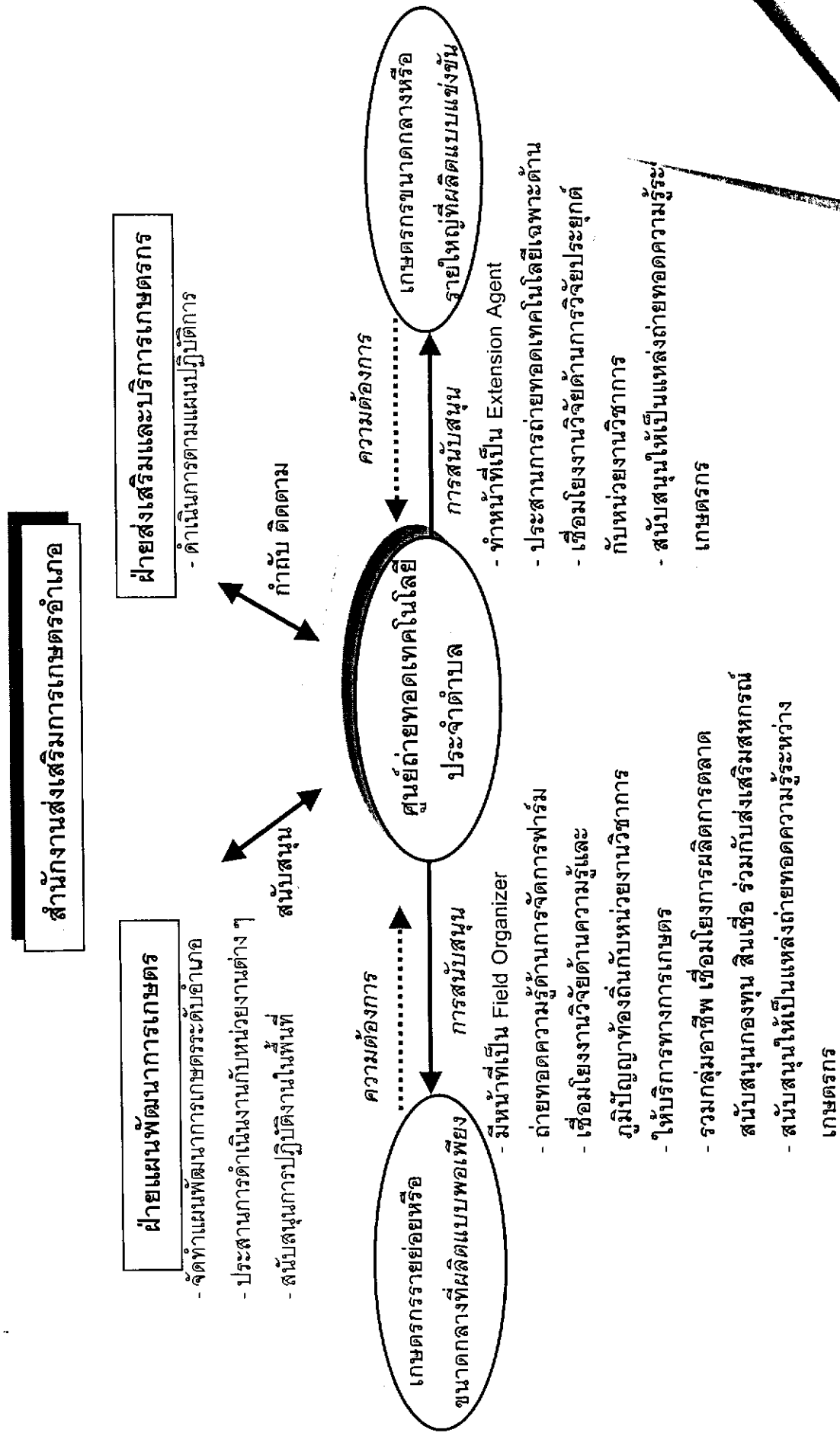
ฝ่ายแผนพัฒนาการเกษตร

- วิเคราะห์ รวบรวมการจัดทำแผนชุมชนด้านการเกษตรระดับอำเภอ โดยรวบรวมแผนชุมชนจากระดับตำบลที่ผ่านความเห็นชอบจากองค์การบริหารส่วนตำบล
- จัดทำแผนปฏิบัติการตามแผนงานโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากส่วนกลาง และในส่วนที่ใช้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล
- ประสานงานพัฒนาการเกษตรในอำเภอ
- รวบรวมวิเคราะห์แผนการผลิตจากทุกตำบลภายใต้กรอบเป้าหมายการผลิตระดับอำเภอ/จังหวัด และการกำหนดเขตการผลิตของประเทศไทย
- จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานระดับอำเภอ
- ศูนย์ข้อมูลที่ใช้ในงานส่งเสริมการเกษตร
- บริหารงานธุรการ/ การเงินในสำนักงาน

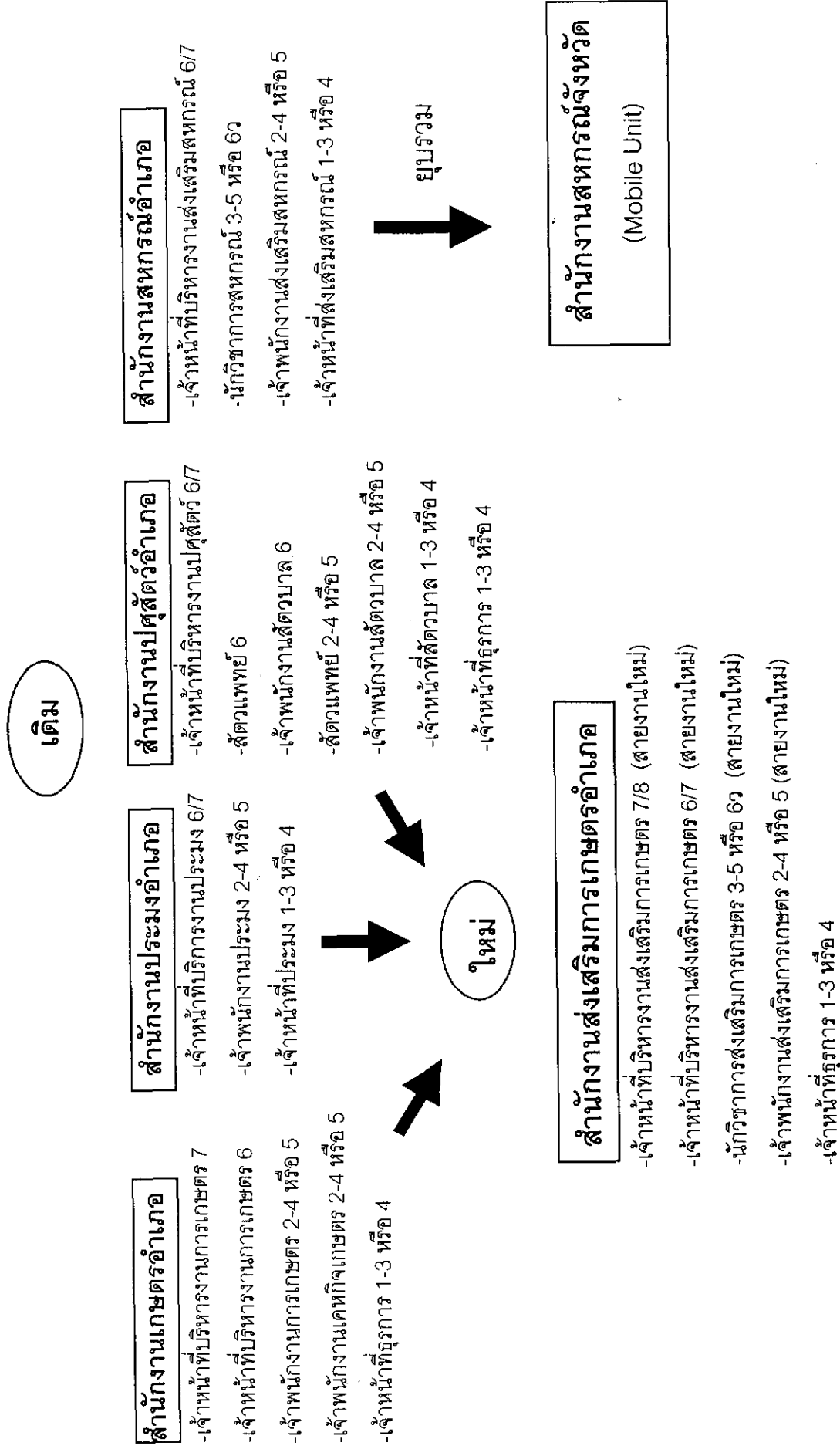
ฝ่ายส่งเสริมและบริการเกษตรกร

- บริการให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต
 - ครอบคลุมทุกสาขาเกษตรกร
 - ประสานการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง
 - ในลักษณะเครือข่ายโดยใช้ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
 - ภายใต้งานสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานวิชาการในพื้นที่
 - สนับสนุนให้ชุมชนจัดทำแผนการผลิตด้านการเกษตรของชุมชนโดยใช้กลไกของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรระดับตำบล โดยความเห็นชอบจากองค์การบริหารส่วนตำบล
 - ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพในระดับชุมชน เพื่อการเชื่อมโยงการผลิต การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการสนับสนุนด้านอื่น ๆ
 - ให้บริการข้อมูลสารสนเทศ และประสานงานบริการภาครัฐอื่น ๆ
 - สนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลสำรวจข้อมูลพื้นฐานการเกษตร และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - รายงานสถานการณ์การผลิต/ภัยธรรมชาติในตำบล
 - ประสานงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและกฎหมายด้านพืช
- ปศุสัตว์ ประมง

ระบบการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล

การกำหนดตำแหน่งใน “สำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ”

การกำหนดตำแหน่งและการเข้าสู่ตำแหน่ง “สำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ”

1. กำหนดสายงานใหม่ จำนวน 3 สายงาน คือ เจ้าหน้าที่บริหารงานส่งเสริมการเกษตร นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร เจ้าพนักงานส่งเสริมการเกษตร

2. สร้างมาตรฐานกำหนดตำแหน่งของสายงานตามข้อ 1 ให้ครอบคลุมลักษณะงานที่ได้ปรับปรุงใหม่ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ดำรงตำแหน่งใน สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานประมงอำเภอ และสำนักงานเกษตรอำเภอ สามารถเข้าสู่ตำแหน่งในสายงานที่กำหนดขึ้นใหม่ได้

3. ในการจัดคนลงครั้งแรก การเข้าสู่ตำแหน่งนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร จะดำเนินการดังนี้

3.1 สำหรับผู้ที่ได้รับวุฒิปริญญาตรีเพิ่มขึ้น จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องสอบเปลี่ยนสายงานตามหลักเกณฑ์ ว.12/2533 แต่ต้องผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กำหนด

3.2 การเลื่อนระดับตำแหน่งสูงขึ้น ซึ่งต้องดำเนินการประเมินคุณสมบัติและผลงานของบุคคลตามหลักเกณฑ์ ว.16/2538 จะดำเนินการ ดังนี้

- สร้างหลักเกณฑ์การประเมินเข้าสู่สายงานนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร
- สำหรับผู้เปลี่ยนสายงานตามข้อ 3.1 อาจนำระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งในสายงานที่เริ่มต้นจากระดับ 2 ที่มีลักษณะงานที่เกี่ยวข้องและเกื้อกูลมานับรวมเป็นระยะเวลาขั้นต่ำในการดำรงตำแหน่งได้

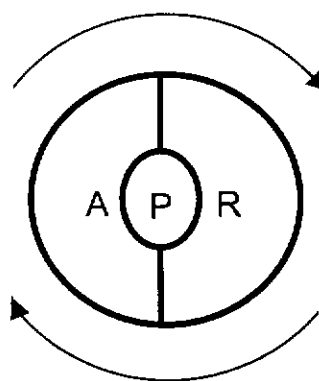
4. บุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่ง “หัวหน้าสำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ” จะมาจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยบุคคลที่มีคุณสมบัติตาม หลักเกณฑ์การคัดเลือก จะได้รับการพิจารณาเข้าสู่ตำแหน่งอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้จะมีคณะกรรมการกำหนดหลักเกณฑ์และการสรรหาบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งดังกล่าว

5. ผู้ดำรงตำแหน่งตามสายงาน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร อาจย้ายหรือโอนกลับไปดำรงตำแหน่งในส่วนราชการเดิมได้หากมีคุณสมบัติและผลงานตรงตามหลักเกณฑ์ในสายงานนั้น

การบรรยายพิเศษ
 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 โดย : ผศ.บำเพ็ญ เขียวหวาน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

PAR

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Participatory + Action + Research

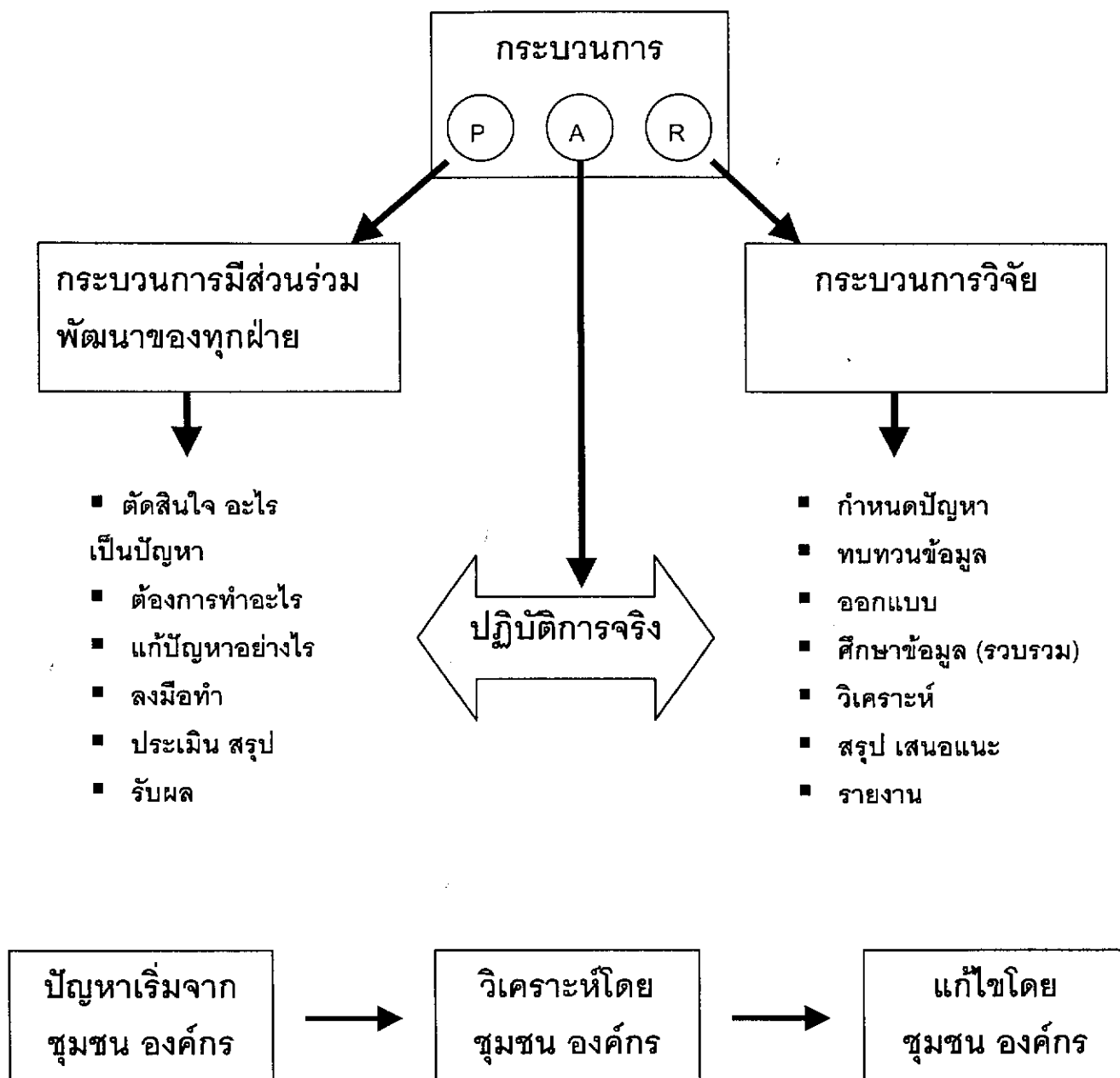

การมีส่วนร่วม + การปฏิบัติ + การแสวงหาความรู้

ความหมาย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการผสมผสานระหว่างการมีส่วนร่วม การปฏิบัติ และการแสวงหาความรู้ ถ้าจะกล่าวตามความหมายของคำเหล่านี้ ก็คือ การแสวงหาความรู้ร่วมกัน ในระหว่างหมู่คณะ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมกัน รับผลที่เกิดจากการดำเนินงานและสรุปบทเรียน เพื่อหาทางพัฒนา

กระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ความเชื่อพื้นฐานของ PAR

1. บัณฑิตทุกคนย่อมมีศักยภาพ ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อเปลี่ยนแปลงสู่ชุมชน - องค์กรที่ดีกว่า
2. ทุกคนรู้ แต่อาจจะรู้คนละด้าน คนละเรื่อง คนละมิติ
3. การสร้าง และใช้ความรู้ต้องเป็นประชาธิปไตย
4. ทรัพยากร ประโยชน์ต้องแบ่งปันและกระจายอย่างเป็นธรรม
5. ความมุ่งมั่น ร่วมใจจากคนในและนอกพื้นที่ ชุมชน องค์กร กลุ่ม มีความจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลง
6. ทุกฝ่ายร่วมมือบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน และยอมรับผลที่เกิดร่วมกัน
7. การเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งที่มุ่งหวัง เป็นไปอย่างสันติวิธี มีดุลยภาพระหว่างปัจเจก สังคม และธรรมชาติ

คุณลักษณะของ PAR

1. PAR เป็นกระบวนการทางสังคมที่จะนำไปสู่การพัฒนาบัณฑิต
2. PAR เน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนในกลุ่มที่เป็นเจ้าของงานวิจัย ร่วมกันวิจัยเรื่องของตนเองทุกขั้นตอน
3. PAR เน้นการปฏิบัติที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม องค์กร ศึกษาวิธีปฏิบัติให้ดีขึ้น
กระบวนการปฏิบัติ → ผลที่เกิด → องค์ความรู้ที่ได้ → พื้นฐานการปฏิบัติต่อไป
4. PAR เป็นกระบวนการสร้างอิสรภาพ ปลุกจิตสำนึกให้คนคลี่คลาย เอาชนะปัญหา
5. PAR เน้นการวิพากษ์ สะท้อนตนเอง
6. PAR เป็นวงจรการเปลี่ยนแปลงเพื่อการเรียนรู้
7. PAR ไม่มีกรอบเจาะจงเรื่องวิธีการ ใช้แนวทางผสมผสาน เน้นเทคนิคการเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกัน
8. PAR ประเมินความสัมพันธ์ในระหว่างที่วิจัยตลอดเวลา
9. PAR ทบทวนวัตถุประสงค์ในทีมวิจัยเป็นระยะ เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหา การเปลี่ยนแปลง และนำไปสู่การมีส่วนร่วม ตรงกับความต้องการของทุกฝ่าย

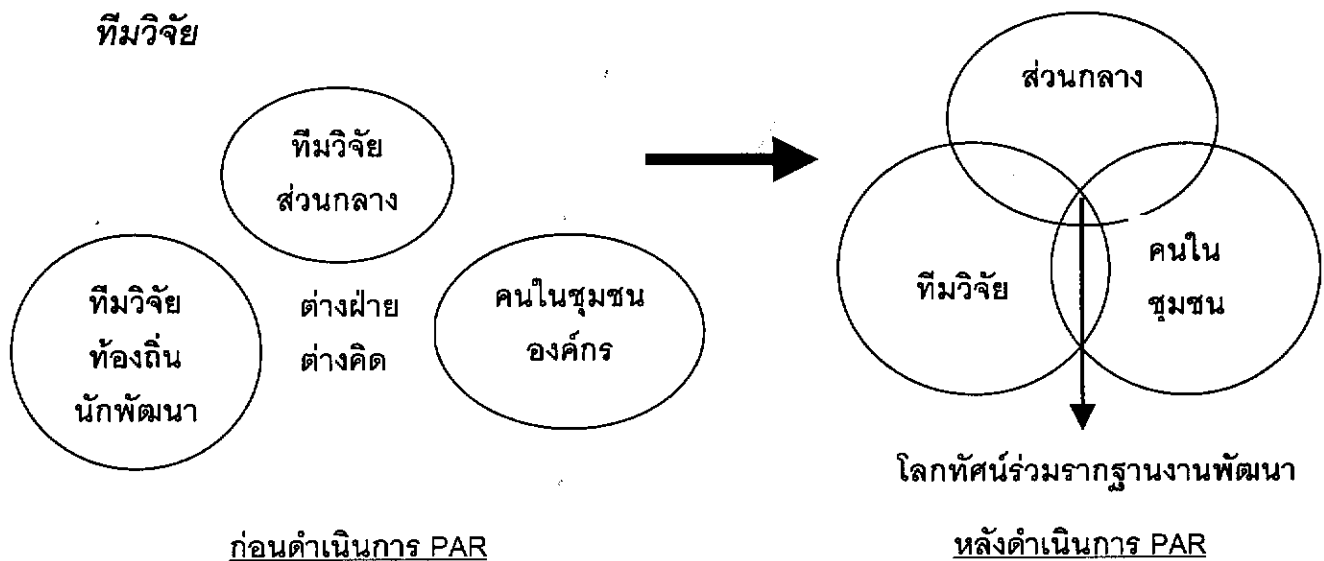
คุณลักษณะ จุดเด่นของ PAR

1. คำถามวิจัย เกิดจากปัญหาในกลุ่ม ชุมชน (ที่จะร่วมกันกำหนดคำถามวิจัย เพื่อศึกษาปฏิบัติ และแก้ปัญหา คำถามอาจปรับเปลี่ยนระหว่างดำเนินการ)
2. เก็บข้อมูลสามเ้า สหวิทยาการ (ผู้รู้หลายด้าน) ข้อมูลหลายแหล่ง (คนเหตุการณ์/สถานที่) หลากหลายเทคนิค (สนทนา สังเกต เล่าเรื่อง สัมภาษณ์ สำนวน AIC PAP ฯ)

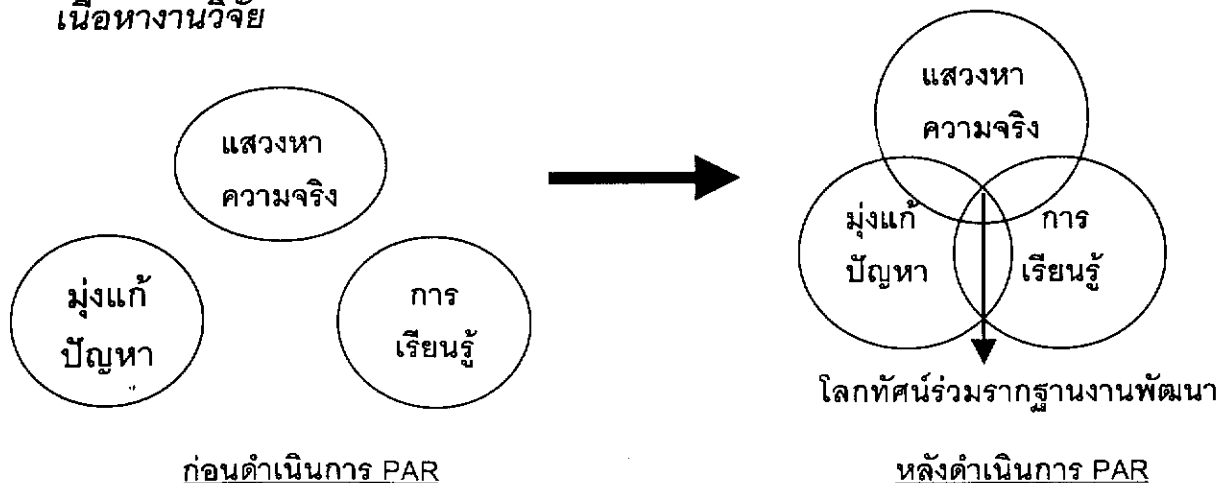
3. วิเคราะห์ร่วมกันในพื้นที่สนามทันที ไม่ใช่สถิติซับซ้อน อาจใช้การจัดลำดับ แผนผัง แผนภูมิ ฯ
4. นำเสนอผลตรวจสอบร่วม ไม่ทำเพียงรายงาน แต่มีเสนอหลายรูปแบบ ทุกฝ่ายร่วมเสนอ ตีติง ทบทวน วิพากษ์ และให้ข้อเสนอแนะ
5. บทบาทนักวิจัยภายนอก และภายใน พื้นที่/องค์กร/กลุ่ม คนในชุมชนเป็นผู้เผชิญสถานการณ์ จัดการ ปฏิบัติ ส่วนคนนอกชุมชนมีบทบาทในการประสาน สนับสนุน กระตุ้น ร่วมวิเคราะห์ สรุป
6. ความเที่ยงตรงของงานวิจัย PAR วัดได้โดย
 - เทคนิคสามเส้า
 - วิพากษ์ตนเอง
 - กลุ่มช่วย (หลายหัว) ในการวิพากษ์ วิเคราะห์
 - ดีความเรื่องตนเอง (น่าจะรู้ดีกว่าคนอื่น)
 - ฯลฯ

ความสัมพันธ์ของทีม PAR (3 ฝ่าย)

ทีมวิจัย

เนื้อหางานวิจัย

บทบาทของผู้เข้าร่วมในกระบวนการ PAR

1. เรียนรู้ร่วมกันโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูล
2. สร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ทุกฝ่าย โดยการเสวนา ประชุม พูดคุย พบปะ เยี่ยมเยียน
3. จำแนกบทบาทตามคุณสมบัติของแต่ละบุคคล เช่น ความถนัด คุณสมบัติเด่น เป็นต้น
4. ร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ ดำเนินการ สรุป ประเมินผลกิจกรรม
5. ร่วมสรุปบทเรียน และเผยแพร่บทสรุปเหล่านั้น
6. ร่วมกันขยายผล ขยายเครือข่าย แสวงหาความร่วมมือ

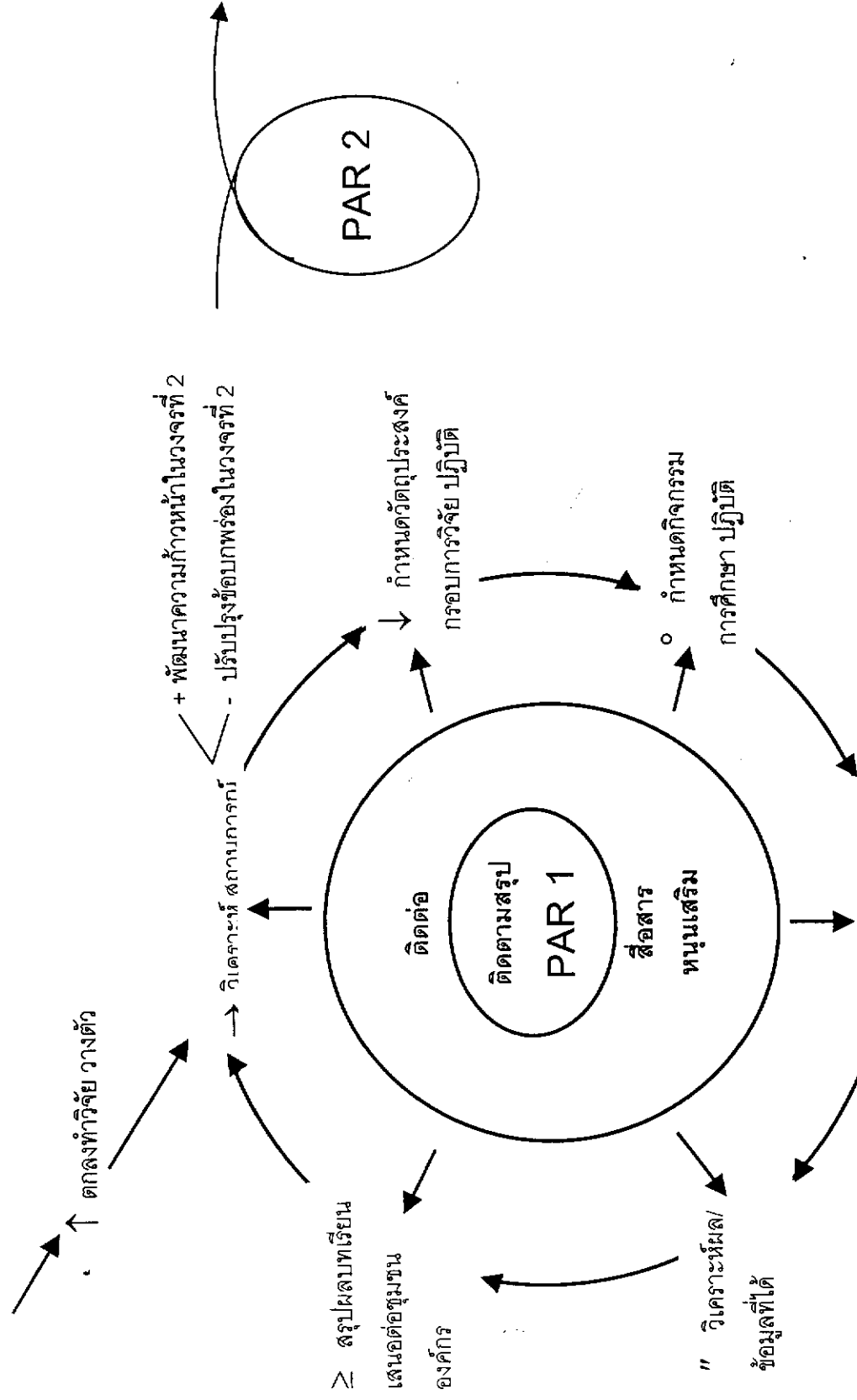
ข้อสังเกตสำหรับงานวิจัย PAR

1. งาน PAR ต้องรับใช้คนที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม ไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง
2. เริ่มจากพูดคุยถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ศักยภาพ ปัญหา แล้วค่อยวิเคราะห์ร่วม
3. กระบวนการวิจัย PAR ต้องเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย การประสานทำความเข้าใจจึงสำคัญมาก
4. ผู้ร่วมวิจัยต้องยอมรับข้อจำกัดและจุดเด่นของกันและกัน
5. ไม่ยึดติดกรอบคิดเดิม ทฤษฎีเดิม ข้อสรุปเดิม (โดยเฉพาะคนที่คิดว่าตัวเองรู้มาก)
6. การเสริมหนุนด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทรัพยากร เวลา และอื่น ๆ ที่เหมาะสม เช่น การจัดเวที

พบปะพูดคุย

7. เป้าหมายไม่ใช่การได้ผลงานมาตีพิมพ์ แต่อยู่ที่เกิดการพัฒนา การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา
8. PAR จะมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นกับเจตนารมณ์ที่จะทำประโยชน์ต่อกลุ่ม องค์กรชุมชน ด้วยความรัก ศรัทธา เชื่อมั่นในทีมทุกคน

← ประสานทีมงาน เยี่ยมพื้นที่ ชี้แจง สร้างสัมพันธ์

วงจรของกระบวนการทำงาน PAR

- ♦ กิจกรรมพัฒนา
- ♦ ศึกษาข้อเท็จจริงอื่นๆ
- (กฎ ระเบียบ นโยบายฯ)

ผลที่เกิดขึ้นในกระบวนการ PAR

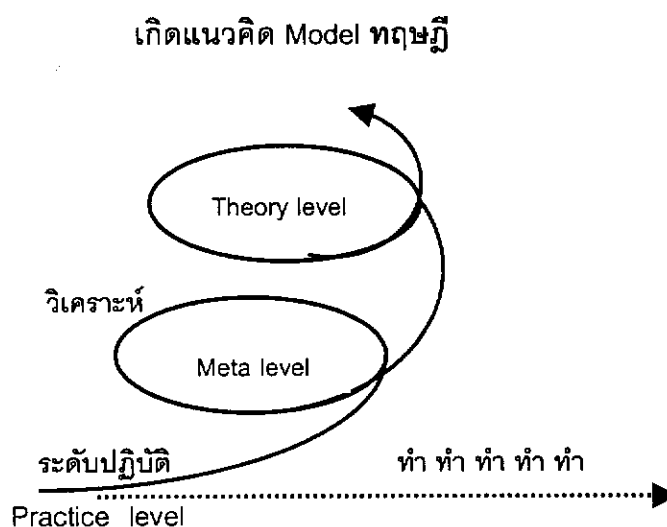
1. เกิดประโยชน์ทันที
2. ชุมชน องค์กรเข้าร่วมตั้งแต่ต้น
3. เป็นกระบวนการทางการศึกษา
4. สมาชิกในชุมชน/องค์กรผูกพันกับการแก้ปัญหา
5. มีการแลกเปลี่ยนที่ต่อเนื่อง
6. ศักยภาพของคนถูกใช้ ทรัพยากรท้องถิ่นถูกระดมมาใช้ประโยชน์ เพื่อชุมชนที่เป็นเจ้าของ และเพื่อส่วนรวม
7. มินียทางอุดมการณ์ – การเมือง – อำนาจ
8. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนา วิธีคิด วิธีปฏิบัติการใช้กระบวนการทัศน์
9. ทุกคนมีส่วนร่วม มั่นใจ เสริมพลัง เพิ่มศักยภาพในการพึ่งตนเอง
10. สร้างจิตสำนึกต่อองค์กร ชุมชน และสังคม

การยกระดับจากปฏิบัติสู่แนวคิดทฤษฎี

มนุษย์เรานั้นสามารถแบ่งกลุ่มตามวิธีการทำงานได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

1. มีแต่แนวคิดทฤษฎี แต่ไม่ทำเรียกว่า “ฝันเพื่อง”
2. ได้แต่ทำไม่เคยคิด ไม่เคยสรุป คนทั่วไปเรียกว่า “บ้า”
3. ทำด้วย สรุปแนวคิดด้วย เรียกว่า “ทำอย่างมีวิสัยทัศน์ สมอง สติ เป็นจริง”

ถ้าจะเปรียบเทียบระดับความคิดของมนุษย์ โดยใช้วงจรของการปฏิบัติและวิธีการคิดแล้ว สรุปได้ตามแผนภาพข้างล่างนี้ คือ

1. ระดับปฏิบัติ ไม่ต้องคิดหรือวิเคราะห์ลึกซึ้ง (Practical level)
2. ระดับที่เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ ค้นหาเหตุผลพัฒนาการปฏิบัติ (Meta level)
3. ระดับที่สามารถสรุปแนวคิดเกิดเป็นทฤษฎีได้ (Theory level)

ข้อคิดของ PAR

1. พื้นฐานความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

- เป็นความจริงที่หลากหลายและเป็นองค์รวม
- นักวิจัยทุกคนต้องรู้เท่ากัน และช่วยกันควบคุม
- การวิจัยเพื่อแก้ปัญหา เพื่อการพัฒนา จากการเรียนรู้ความเป็นจริง

2. จุดมุ่งหมาย ทำความเข้าใจร่วมกันทุกปัญหาและปรากฏการณ์

3. การเก็บข้อมูล ดำเนินการร่วมกัน ด้วยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม เช่น การสัมภาษณ์ เสวนา ประชุม สังเกต หรือใช้เทคนิคต่าง ๆ ประกอบ ได้แก่ AIC Problem tree ฯลฯ ซึ่งการเก็บข้อมูลดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลา ไม่เร่งรัด หวังแต่ผล แต่ต้องการสืบค้น ข้อเท็จจริงและสาเหตุ เจาะลึก

การเก็บข้อมูลในการวิจัย PAR เน้นที่ข้อเท็จจริงในชุมชนหรือองค์กร เพื่อนำข้อมูลมาใช้ ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น การเก็บข้อมูลจึงไม่เน้นเครื่องมือและไม่เน้นนักวิจัยจากภายนอก

4. จุดเน้นของการวิจัย ได้แก่

- ทักษะของคนในชุมชน หรือองค์กร
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรม หรือข้อตกลงในชุมชน หรือองค์กรที่จะวิจัย
- กระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

5. การวิเคราะห์ ใช้หลักการของแนวคิดพัฒนาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนักวิจัย จากภายนอกและในชุมชนหรือองค์กรนั้น ๆ

6. การใช้ประโยชน์ ประโยชน์ที่ได้จากกระบวนการ PAR นี้ ต้องเกิดประโยชน์แก่ชุมชน องค์กร รวมถึงนักพัฒนา และนักวิจัย ไม่ใช่เกิดประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

7. สถานภาพของกลุ่มเป้าหมายในทีมวิจัยต้องเสมอภาคทุกฝ่าย และสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

การอภิปราย
สถานการณ์ของระบบส่งเสริมการเกษตร
วิทยาการกระบวนการ : นายสมบูรณ์ อัมภาสกิจ
: ผศ. บำเพ็ญ เขียวหวาน
: นายวิรัตน์ สารคง

1. แบ่งกลุ่มอภิปรายเป็นรายจังหวัด 4 กลุ่ม

2. ประเด็นการอภิปรายภายใต้ 6 ประเด็น

- ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่
- ระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่
- บทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
- กลไกการเชื่อมโยงศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล - อำเภอ - จังหวัด
- กระบวนการทำงานแบบพหุภาคีในพื้นที่
- ชุมชนกับงานส่งเสริมการเกษตร

3. ผลการอภิปราย

3.1 สรุปสถานการณ์ของระบบส่งเสริมการเกษตร (จาก 4 กลุ่มย่อย)

◆ ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่

1. ใช้ศูนย์ฯ เป็นตัวตั้งในระบบการทำงานส่งเสริมการเกษตร ประสานงานกับ อบต. และมีคณะกรรมการศูนย์ดำเนินการและจัดการ แต่ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้
2. จัดทำแผนงานโครงการกิจกรรมจากศูนย์ฯ นำเสนอขอการสนับสนุน แต่บางครั้งมิได้รับการสนับสนุนหรือไม่ตรงกับความต้องการของพื้นที่
3. ไม่สามารถปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ เนื่องจากมีงานจากหลายหน่วยงานเข้ามากระทบงานด้านธุรการและเอกสาร งานที่ดำเนินการไม่ชัดเจนและไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากส่วนกลางเป็นผู้กำหนด
4. มีการจัดเก็บข้อมูลและรายงานค่อนข้างมาก
5. กระบวนการทำงานยังมีการมีส่วนร่วมน้อย กระบวนการเรียนรู้ยังไม่เกิดดำเนินการลักษณะการส่งเสริมแบบสงเคราะห์ การทำงานไม่ต่อเนื่องขาดการพัฒนาขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่
6. กระบวนการทำงานโดยทั่วไปยังมีการสำรวจข้อมูล จัดทำแผนชุมชนและโครงการเสนอของบประมาณ ถ่ายทอดความรู้ ประชุมเกษตรกร ติดตามเยี่ยมเยียน ประเมินผล บริหารเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และรายงานผล
7. ความชัดเจนในเรื่องนโยบายส่งผลต่อระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่

8. เจ้าหน้าที่ยังขาดทักษะในการทำงานแนวใหม่ ได้แก่ ผู้นำการประชุม กระตุ้น วิเคราะห์ นักจัดการ นักประสานงาน กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ องค์การและเครือข่าย แผนงานโครงการตามศักยภาพพื้นที่

◆ ระบบการสนับสนุนปฏิบัติงานในพื้นที่

1. การฝึกอบรม สัมมนา ด้านวิชาการและพัฒนาบุคลากรมีน้อย และไม่ต่อเนื่อง
2. งบประมาณมีจำกัดไม่สามารถกระจายได้ทั่วถึงและคลุมพื้นที่เป้าหมาย
3. เจ้าหน้าที่มีความรู้และทักษะไม่เพียงพอในการทำงานแนวใหม่ ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการประชุม ผู้นำกระตุ้น วิเคราะห์ ประสานงานและสรุปบทเรียน
4. มีการติดตามนิเทศ (เน้นการติดตามมากกว่าการนิเทศ)
5. มีระบบการวัดผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงาน
6. บางครั้งมีระบบอุปถัมภ์ให้ความดีความชอบและมีปัจจัยภายนอกมากกระทบ เช่น ทางการเมือง

◆ บทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1. ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแก่เกษตรกร
2. งานด้านธุรการ ข้อมูล และเอกสารมากเกินไป ไม่ตรงตามภารกิจและเสียเวลา
3. ยังไม่สามารถปรับบทบาทในการทำงานให้ทันกับกระแสพัฒนาแนวใหม่ (บทบาทการมีส่วนร่วมชุมชนเข้มแข็ง เน้นทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ ระบบเครือข่าย องค์การท้องถิ่น เป็นที่ปรึกษาคำแนะนำ กระตุ้น และวิเคราะห์) ยังคงบทบาทเดิม การถ่ายทอดแบบครูสอนนักเรียน ทำงานตามแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่กำหนดจากส่วนกลาง และยังขาดการจัดการและบูรณาการใช้กระบวนการเรียนรู้
4. การปฏิบัติงานและมีวิสัยทัศน์ในระบบปฏิบัติงาน ระบบสนับสนุนและการประสานงาน ยังไม่สามารถมองภาพในเชิงระบบหรือองค์รวมของการทำงาน

◆ กลไกการเชื่อมโยงศูนย์ฯ – อำเภอ – จังหวัด

1. เกษตรกรและชุมชนมีความรู้สึกลำบากได้เป็นเจ้าของศูนย์ฯ อย่างแท้จริง ถึงแม้ว่าจะมีรูปแบบการบริหารที่มีคณะกรรมการศูนย์ฯ ก็ตาม
2. ผู้แทนชุมชนแต่ละสาขาหรือผู้แทนชุมชนยังไม่ได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม
3. แผนงานโครงการกิจกรรมจากระดับล่าง (ศูนย์ฯ) ซึ่งมีแผนชุมชนแล้ว แต่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจากหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ กอง กรม และกระทรวง
4. ขาดแกนนำการประสานงานและการบูรณาการ แผนงานโครงการและกิจกรรมเพื่อตอบสนองระดับพื้นที่และชุมชน
5. การประชาสัมพันธ์ การใช้ประโยชน์และการบริหารของศูนย์ฯ ยังมีน้อย

◆ กระบวนการทำงานแบบพหุภาคีในที่นี้

1. ยังไม่มีความเข้าใจหรือไม่เห็นความสำคัญ
ในบางพื้นที่ และมักทำงานตามหน่วยงานต้นสังกัดเป็นหลัก
2. การสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นยังมีน้อย บางพื้นที่
ท้องถิ่น เช่น อบต.
3. หน่วยงานและองค์กรในระดับพื้นที่ทำงานซ้ำซ้อนบางครั้งไม่มีการ
ต่างทำ
4. เริ่มมีการทำงานกับหน่วยงานภาคเอกชนมากขึ้นในบางพื้นที่
5. กระบวนการทำงานแบบพหุภาคียังมีน้อยโดยภาพรวม

◆ ชุมชนกับงานส่งเสริมการเกษตร

1. องค์กรชุมชน/ชุมชนยังไม่มีความเข้มแข็ง การแก้ปัญหาโดยกระบวนการมีส่วนร่วม
ยังน้อย
2. ชุมชนยังไม่มี ความเชื่อมั่นในองค์กรของภาครัฐ
3. ชุมชนยังไม่สามารถมองปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาของตนเองได้อย่างชัดเจน
4. ชุมชนส่วนใหญ่ยังมีค่านิยมยึดติดกับการส่งเสริมแบบลงเคราะห์
5. ผู้นำชุมชนบางพื้นที่ได้มีโอกาส/รับบริการบริการจากภาครัฐมากกว่าคนในชุมชน เช่น
รับปัจจัยการผลิตจากโครงการภาครัฐ รับการฝึกอบรมประชุมเพิ่มพูนความรู้ ทำงานร่วมกับภาครัฐ
เป็นต้น

3.2 สรุปประเด็นหลัก (จาก 4 กลุ่มย่อย)

◆ ระบบงานส่งเสริมการเกษตร

- มีการทำงานแบบแยกส่วน
- เน้นการตรวจสอบ
- ทำงานแบบลงเคราะห์
- ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย
- การปฏิบัติงานและพัฒนาไม่ต่อเนื่อง
- มีงานเอกสารมาก
- ตอบสนองงานเบื้องบนมากกว่าเกษตรกร
- ไม่มีการส่งเสริมการเรียนรู้
- นโยบายไม่แน่นอนและระบบไม่มั่นคง
- อำนาจนอกระบบ ด้านการเมือง จังหวัด
- มีงานอื่นๆ เข้ามามาก

◆ ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่

- สนับสนุนวิชาการน้อย
- ผู้นิเทศมีความรู้ไม่กว้างขวาง
- มีการติดตามมากกว่าการนิเทศ
- การพัฒนาบุคลากรไม่ต่อเนื่องและไม่ชัดเจน
- มีเวลาจำกัด
- อำนาจการเมือง
- มีการใช้ระบบอุปถัมภ์ให้ความดีความชอบ

◆ บทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

- ปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง
- ใช้บทบาทการมีส่วนร่วมน้อย
- วิสัยทัศน์แคบ
- ความรู้ในลักษณะองค์รวมน้อย
- ขาดอุดมการณ์
- ขาดขวัญและกำลังใจ

◆ กลไกการเชื่อมโยงศูนย์ถ่ายทอด-อำเภอ-จังหวัด

- ขาดความรู้ลึกเป็นเจ้าของศูนย์ถ่ายทอดฯ
- งานซ้ำซ้อนและมีการบูรณาการค่อนข้างน้อย
- ไม่มีแกนนำในการหลอม/ประสานหน่วยงาน
- กิจกรรมไม่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน
- โครงการได้รับการสนับสนุนน้อย
- กรมส่งเสริมการเกษตร/อบต. มีงบประมาณจำกัด

◆ ชุมชน

- หน่วยงานข้าราชการขาดการประสานงาน
- ขาดความเชื่อมั่นองค์กรของรัฐ
- มีค่านิยมรอรับการสงเคราะห์
- ขาดการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม
- มองปัญหาของตนเองไม่ชัด
- ผู้นำได้ประโยชน์มากกว่าสมาชิก

3.3 ผลการอภิปรายกลุ่มย่อย (รายจังหวัด)

3.3.1 บรรณานุกรม

◎ การดำเนินงานที่เป็นอยู่

กระบวนการทำงานแบบพหุภาคีในพื้นที่

1. ไม่มองเห็นความสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม
2. ยึดศักดิ์ศรี หน่วยงานของตนเป็นหลัก
3. ต่างคนต่างทำ บุคคลเป้าหมายสับสนเปลี่ยนมาก ตลอดเวลา และงบประมาณ
4. ไม่มีแกนนำในการหลอมหน่วยงาน ให้ทำงานร่วมกัน

กลไกการเชื่อมโยงจากศูนย์ ฯ → อำเภอ → จังหวัด

1. ยึดวัตถุประสงค์มากเกินไป ไม่คำนึงวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ศูนย์ ฯ ในการรับบริการ

2. ขาดการประชาสัมพันธ์ ในการใช้ประโยชน์จากศูนย์ ฯ

3. คณะทำงานของศูนย์ ฯ ไม่ได้คัดเลือกจากผู้แทนชุมชนแต่ละสาขาอาชีพแท้จริง และไม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม

4. ขาดการกระตุ้นจากภายนอก

5. ศูนย์ ฯ ไม่มีกิจกรรม หรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน

บทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1. เจ้าหน้าที่ขาดอุดมการณ์ ในการทำงานส่งเสริม และขาดขวัญและกำลังใจ

2. อยู่พื้นที่นานจนมีวิสัยทัศน์แคบ ไม่มีโอกาสเปิดโลกทัศน์

3. ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง

4. บางส่วนไม่เข้าใจบทบาทที่ชัดเจน

5. ยึดอาวุโสไม่คำนึงถึงความสามารถ

◎ ปัญหา

1. ระบบการทำงานส่งเสริม

1.1 ไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามแผน ฯ เพราะมีงานจรมามากมายหลายหน่วยงาน (งานตามนโยบาย) ให้ปฏิบัติซึ่งไม่ใช่ภาระกิจหลักของนักส่งเสริม

1.2 มีงานด้านเอกสารมาก และเจ้าหน้าที่ไม่มีทักษะ

1.3 บุคลากรไม่มีทักษะในการปฏิบัติงาน / ไม่รู้จริง / ไม่ใฝ่รู้

1.4 ยังไม่ยึดการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

1.5 ติดตามงานมากกว่าการนิเทศ และไม่นิเทศงานในช่วงเวลาที่เหมาะสม

1.6 ระยะเวลาที่ให้ปฏิบัติไม่สัมพันธ์กับหลักการที่เหมาะสม

1.7 เจ้าหน้าที่ระดับบริหารบางส่วน ไม่มีทักษะในการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ

1.8 นโยบายไม่แน่นอน และหรือไปสอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของ

ชุมชน

1.9 ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรตามแผนชุมชนได้

1.10 มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บรวมทั้งแผนพัฒนาตำบลน้อย

2. ระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานในระดับจังหวัด

2.1 การให้ขวัญกำลังใจไม่ได้ยึดผลงานอย่างเดียว มีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง เช่น

การเมือง

2.2 งบประมาณที่สนับสนุนน้อย แต่งานมาก

2.3 ไม่ดำเนินการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และชัดเจน

2.4 เจ้าหน้าที่จังหวัดมีความรู้ / ทักษะไม่เพียงพอในการทำงานแนวใหม่

3. การทำงานร่วมกับชุมชน

3.1 ชุมชนไม่มีความรู้ / ชินชากับปัญหาจนมองไม่เห็นปัญหา

3.2 ขาดกระบวนการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วม

3.3 ผู้นำชุมชนได้ผลประโยชน์จากการพัฒนามากกว่าสมาชิก

3.4 ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโครงการของรัฐ และไม่เห็นความ

สำคัญในการมีส่วนร่วม

3.5 ส่วนใหญ่ขึ้นต่อการรับแต่เพียงอย่างเดียว

3.3.2 พัทลุง

◎ การดำเนินงานที่เป็นอยู่

1. ระบบทำงานในพื้นที่

ใช้ศูนย์ถ่ายทอด ฯ โดยมีกระบวนการดังนี้

1. สำนักรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล
2. จัดทำแผนชุมชน / โครงการ
3. เสนอของบประมาณ
4. ถ่ายทอดความรู้ ประชุม จัดเวทีชาวบ้าน
5. ขยายผลงาน สร้างเครือข่ายองค์กรเกษตรกร
6. ติดตาม เยี่ยมเยียน ประเมินผล
7. บริการ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์
8. รายงานผล

โดย....จัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีของคุณย

2. ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน

- การประชุมสัมมนา ฝึกอบรม
- การติดตามนิเทศงาน
- การวัดผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงาน
- การบูรณาการงานส่งเสริมการเกษตร

3. กระบวนการทำงานร่วมแบบพหุภาคี

ยังมีน้อย

4. กลไกการเชื่อมโยงจากศูนย์ ฯ อำเภอ – จังหวัด

1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ของคณะทำงานศูนย์ ฯ ยังไม่เกิดขึ้นเท่าที่ควร
2. โครงการเสนอจากระดับล่าง ยังได้รับการสนับสนุนน้อยมาก
3. งบประมาณสนับสนุนจำกัดมาก
4. การบูรณาการค่อนข้างน้อย

5. ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานของจังหวัด

1. การวัดผล
2. ผู้นิเทศงานยังรอบรู้ไม่กว้างขวาง

6. ชุมชน

1. คำนิยมส่วนใหญ่ ยังยึดระบบสงเคราะห์
2. การมีส่วนร่วมยังน้อย ไม่ชัดเจน
3. รู้จักตนเองไม่ชัดเจน
4. ขาดความเชื่อมั่น
5. ต่างคนต่างทำ

◎ ปัญหา

1. ระบบการทำงานส่งเสริม

1. เน้นการตรวจสอบ สั่งการมากกว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทำให้งานที่เกิดไม่ยั่งยืน เจ้าหน้าที่ขาดจิตวิญญาณ
2. เน้นการทำงานแบบสงเคราะห์
3. ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย
4. การปฏิบัติและพัฒนาไม่ต่อเนื่อง
5. สนองระดับบนมากกว่าเกษตรกร
6. เจ้าหน้าที่ถูกบังคับให้ทำตามระบบแบบไม่จริงจัง
7. ปัจจัยภายนอกมากระทบระบบ
8. ทำงานแบบแยกส่วน
9. ไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่ และเกษตรกร
10. ขาดการเชื่อมโยงกันระหว่างระบบต่าง ๆ
11. ส่งเสริมระบบอุปถัมภ์มากเกินไป

2. บทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

1. ยังไม่ปรับเปลี่ยนให้ทันกับกระแสการพัฒนา
2. กระบวนการมีส่วนร่วมน้อยมาก
3. กระบวนการเรียนรู้ไม่ต่อเนื่อง
4. ถูกกระทบจากระบบบริหารบุคคลที่ขาดคุณธรรม ค่อนข้างมาก ทำให้ขวัญและกำลังใจลดลงมาก
5. ทำงานแบบบูรณาการค่อนข้างน้อย
6. ส่งเสริมการทำงานในเชิงปริมาณมากกว่า คุณภาพ
7. มีความรู้สึกถูกบังคับให้ทำงานแบบไม่ค่อยมีใจ

3.3.3 ราชบุรี

◎ การดำเนินงานที่เป็นอยู่

ระบบส่งเสริมการเกษตร

ภาค

ทำงานไม่มีระบบ ทำงานตามภารกิจ

จังหวัด

กำหนดแผนปฏิบัติงาน

- ปฏิทิน

- นิเทศ

อำเภอ

กำหนดแผนปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่

ตำบล/เกษตรกร

กำหนดแผนปฏิบัติงานในพื้นที่ ไม่เป็นตามแผน

บทบาทหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1. ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้แก่เจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่ (จังหวัด/ภาค) และเกษตรกร (อำเภอ/ตำบล)
2. ประสานงานกับหน่วยราชการอื่น และภาคเอกชน, สถาบันการศึกษา
3. เก็บข้อมูลมากและหลากหลาย / จัดทำรายงานต่าง ๆ
4. ให้บริการข้อมูลด้านการเกษตร
5. ประชุม-สัมมนาบ่อย ๆ / จัดประชุม, ร่วมประชุม
6. ทำแผนของงบประมาณ เช่น จากกรมส่งเสริมฯ อบต. และหน่วยงานอื่น
7. งานธุรการ เช่น ร่างหนังสือเอง, พิมพ์หนังสือ ตรวจรับวัสดุ
8. บริหารให้คำแนะนำแก่เกษตรกรและบุคคลทั่วไป
9. สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทำงานวิจัยด้านส่งเสริมการเกษตร (ภาค)

กลไกการเชื่อมโยงจากศูนย์ – อำเภอ – จังหวัด

ผอ.ศูนย์ฯ ทำงานโดดเดี่ยว

ชุมชน

1. เกษตรกรไม่มีเวลาว่างร่วมประชุมหรืออบรม
2. เกษตรกรยังให้ความสำคัญกับศูนย์ฯ น้อย
3. องค์กรชุมชนยังไม่ค่อยเข้มแข็ง

๐ ปัญหา

ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในระดับจังหวัด

1. สนับสนุนวิชาการน้อย
2. งบประมาณมีจำกัด
3. การติดตามนิเทศงานทุกเดือน

กระบวนการทำงานร่วมกัน แบบพหุภาคีในพื้นที่

1. ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้านการเกษตรจากองค์กรส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.
2. การทำงานในองค์กรพื้นที่เดียวกันมักซ้ำซ้อนกัน
3. ทำงานร่วมภาคเอกชนมากขึ้น
4. ในพื้นที่เดียวกันไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นเท่าที่ควร (ต่างคนต่างทำงาน)

3.3.4 พิษณุโลก

๐ การดำเนินงานที่เป็นอยู่

◆ ระบบส่งเสริมการเกษตร

1. มีศูนย์ฯ และ อบต. มีความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน
 - มีการฝึกอบรม ผอ.ศูนย์ฯ โดยจังหวัด
 - เน้นให้เป็นนักวิเคราะห์
 - เป็นนักจัดการ
 - เป็นนักประสานงาน
 - เน้นการนำเสนอและทักษะ
2. คณะทำงานศูนย์ฯ มาจากตัวแทนทุกหมู่บ้าน โดยให้ชุมชนเลือกมา
3. ทำแผนพัฒนาการเกษตรครบทุกตำบล ผู้ร่วม ได้แก่ ผู้แทนชุมชน ผอ.

ศูนย์ฯ

- ดำเนินการส่งให้ อบต. อำเภอ และจังหวัด
- ขอความร่วมมือให้ใช้แผนของชุมชนเป็นหลัก
- 4. เน้นความพร้อม ความเข้าใจ คณะกรรมการศูนย์ฯ เดือนละ 1 ครั้ง
 - ในการประชุมศูนย์ฯ เน้นให้มีการเสนอความต้องการ
 - ปัญหา
 - มีการทบทวนแผน

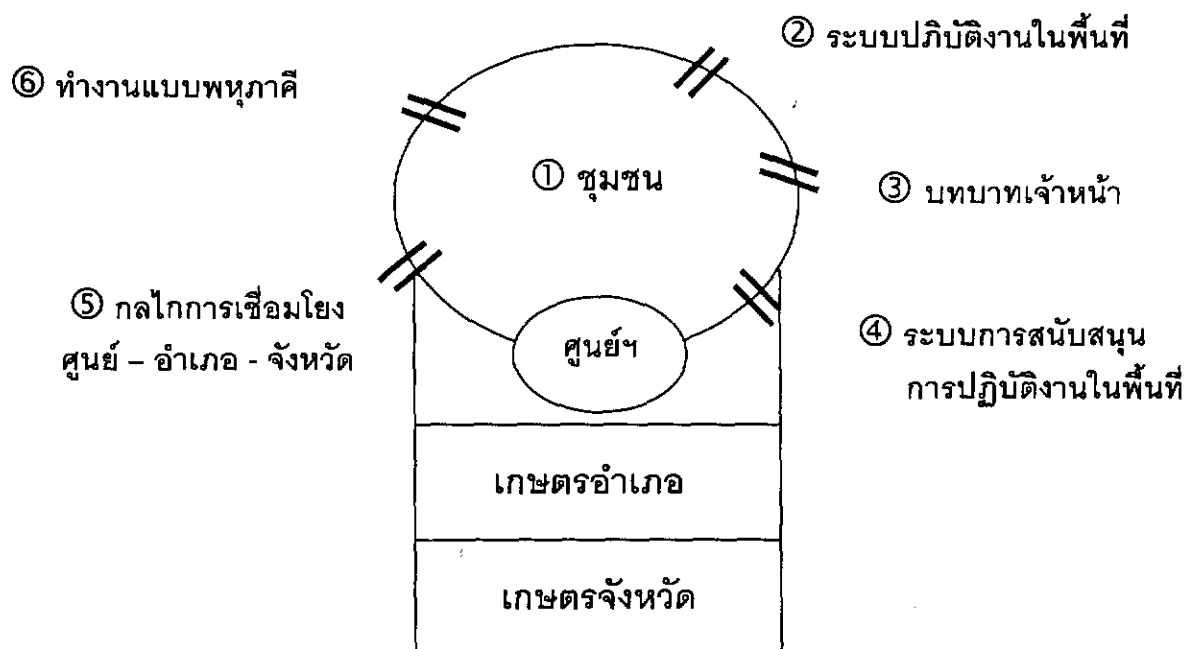
♦ การสนับสนุนแผน

- * เจ้าหน้าที่ ผอ.ศูนย์ จะไปอยู่ 3 วัน/สัปดาห์ เพื่อวางแผนล่วงหน้า จะทำอะไร กับใครมีคณะกรรมการศูนย์ฯ ร่วมด้วย
- * การติดตาม นิเทศ และวัดผล โดยจัดเป็นทีม 5 ทีม (เดือนละ 1 ครั้ง)
 - ดำเนินการโดยแต่ละฝ่าย 4 ฝ่าย 4 ทีม
 - เกษตรจังหวัดและหัวหน้าฝ่ายเป็นทีมพิเศษ ทีมที่ 5
 - มีการประชุมเตรียมการก่อนติดตามแต่ละนิเทศ

3.4 สรุปประเด็นสำคัญที่มีผลต่อระบบงานส่งเสริมการเกษตร

1. ผู้บริหารรู้วาระบวณทัศน์ใหม่เป็นอย่างไร
2. นักการเมืองเกี่ยวข้องอย่างไร
3. น่าจะใช้ฐานชุมชนเป็นตัวตั้ง
4. การแปลงนโยบาย →สู่การปฏิบัติ
(ในแต่ละระดับต้องชัดเจน)
5. ฐานชุมชน บุคคล บทบาท หน้าที่ ระบบส่งเสริม ระบบสนับสนุน กลไกการเชื่อมโยง
ศูนย์ – อำเภอ – จังหวัด → ต้องสะท้อนให้ผู้บริหารหรือผู้ตัดสินใจ
6. จะขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ไปได้อย่างไร งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จึงจำเป็นต้องมี
 - ประเด็นในการขับเคลื่อน
 - การขยายผล
7. งานวิจัย PAR หวังผลต้องทำงานกับคนในพื้นที่ ทั้งเจ้าหน้าที่/ชุมชน
8. นโยบายเดียวกัน การบังคับบัญชาคนเดียวกัน แต่ผลงานในพื้นที่ต่างกัน ดังนั้นคนปฏิบัติงานเป็นอย่างไร ความตั้งใจเป็นอย่างไร
9. ชุมชนเข้มแข็ง เกี่ยวข้องกับคนในพื้นที่และเจ้าหน้าที่
10. การคิดแยกส่วนกับคิดเป็นระบบ คนปฏิบัติจะทำอย่างไร
11. บางครั้งตัวระบบ/การสั่งการทำลายความเชื่อมั่นของเจ้าหน้าที่
12. เจ้าหน้าที่ทำงานด้านธุรการและเอกสารมากเกินไป
 - ภารกิจไม่ตรง
 - เสียเวลา

ระบบงานส่งเสริมการเกษตร

การอภิปราย

ความคาดหวังและยุทธศาสตร์งานส่งเสริมการเกษตร

วิทยาการกระบวนการ : นายสมบูรณ์ อัมภาสกิจ

: ผศ. บำเพ็ญ เขียวหวาน

: นายวิรัตน์ สารคง

1. แบ่งกลุ่มอภิปรายเป็นรายจังหวัด 4 กลุ่ม

2. ประเด็นการอภิปราย

- ความคาดหวังของงานส่งเสริมการเกษตร
- ยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความคาดหวัง

3. ผลการอภิปราย

3.1 สรุปความคาดหวังและยุทธศาสตร์ของระบบส่งเสริมการเกษตร (จาก 4 กลุ่มย่อย)

3.1.1 ความคาดหวัง

◆ ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่

1. กระจายอำนาจ ใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารงานทุกระดับ ผู้ปฏิบัติมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

2. เจ้าหน้าที่สามารถปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการทำงานได้ ไม่ยึดติดกับวิธีการคิดแบบเดิม ที่คิดว่าเกษตรกรต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ ช่วยตนเองไม่ได้

3. ยึดชุมชนเป็นเป้าหมายในการทำงาน ทำงานใกล้ชิดเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

4. ให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเอง บริหารจัดการกลุ่ม องค์กร รวมถึงศูนย์ถ่ายทอดฯ ได้มีกติกา หลักเกณฑ์ที่เด่นชัดในองค์กร

5. เกิดกลุ่มความร่วมมือในการประกอบอาชีพการเกษตร

6. เป็นนักส่งเสริมมืออาชีพ มีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ อุดมการณ์ และทักษะ รู้บทบาทหน้าที่ เป็นที่ปรึกษาของชุมชนและผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงาน

7. ทำงานแบบบูรณาการแผนงานโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลแก่ชุมชน

8. มีความสุขกับการทำงาน กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้รับการยอมรับและศรัทธาจากประชาชน

◆ ระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่

1. กรม ภาค จังหวัด ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับพื้นที่อย่างจริงจัง สนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
2. สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์และวิชาการ แก่ระดับอำเภอ ตำบล และชุมชนอย่างทั่วถึงเป็นธรรมตามศักยภาพพื้นที่และศักยภาพชุมชน
3. มีข้อมูล เอกสารวิชาการที่ทันต่อเหตุการณ์ พร้อมทั้งจะสนับสนุนและแลกเปลี่ยนกับระดับพื้นที่ มีระบบข้อมูลที่ทันสมัย ใช้งานได้จริง
4. มีระบบการฝึกอบรมเฉพาะกิจที่ตรงกับความต้องการของเจ้าหน้าที่ เช่น กระบวนการจัดทำแผนชุมชน การเขียนแผนงาน/โครงการ การพัฒนาชนบท ฯลฯ
5. มีการนิเทศงานในช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยผู้นิเทศงานที่มีความสามารถรอบรู้ และชัดเจนในหัวข้อเรื่องที่จะนิเทศ
6. ต้องการขวัญกำลังใจตามระบบคุณธรรม
7. มีการประชาสัมพันธ์ของผลงานของพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จให้สาธารณชนทราบ

3.1.2 ยุทธศาสตร์

◆ ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่

1. ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในการพัฒนาระบบการปฏิบัติงาน กระจายอำนาจในการร่วมคิด ร่วมวางแผนและปฏิบัติ
2. เสริมความรู้ ทักษะ เจ้าหน้าที่และเกษตรกรในด้านวิธีการคิด จิตสำนึก สร้างเวทีเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่และเกษตรกร
3. ให้ชุมชนเป็นเป้าหมายหลักของการทำงาน เน้นการพัฒนาคน โดยพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน การวางแผนพัฒนาการดำเนินการ และการประเมินผล โดยเริ่มจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. เสริมทักษะและเสริมสร้างกิจกรรมต่อเนื่องให้แก่เกษตรกรและชุมชนในด้านการบริหารจัดการองค์กร การทำงานเพื่อชุมชน การพึ่งพาตนเองและทรัพยากรท้องถิ่น
5. ส่งเสริมให้เกิดกลุ่มเครือข่ายภายในและระหว่างชุมชน ท้องถิ่น ภูมิภาค
6. ปรับความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ให้มีความสำคัญกับบทบาทที่ปรึกษา พี่เลี้ยง และผู้ประสานงานที่จะต้องดำเนินการสนับสนุนให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เช่น การจัดเวทีชุมชน การนำเกษตรกรดูงาน การกระตุ้นศักยภาพและจิตสำนึกของชุมชน ฯลฯ
7. ทำงานเป็นทีม บูรณาการระหว่างหน่วยงาน พัฒนาระบบข้อมูลให้ทันสมัย
8. ปรับกระบวนการทัศน์เจ้าหน้าที่ สร้างความเข้าใจและใช้ข้อมูล ความรู้ที่ถูกต้องในการวิเคราะห์ สรุปผลเพื่อแก้ไขปัญหา และเปลี่ยนแปลงระบบการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง โดยยึดเป้าหมายหลักเพื่อเกษตรกรและชุมชน

♦ ระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่

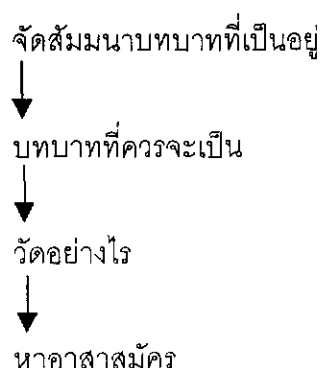
1. ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ทุกระดับในการพัฒนาระบบการสนับสนุน กระจายอำนาจในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล
2. พัฒนาระบบข้อมูลต่าง ๆ เช่น ศักยภาพพื้นที่ ศักยภาพชุมชน ความเหมาะสมของดิน น้ำ ศักยภาพในเชิงธุรกิจ ฯลฯ ของแต่ละตำบลให้เป็นปัจจุบัน เพื่อให้สามารถนำไปประกอบการพิจารณาสนับสนุนแผนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และแผนชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
3. พัฒนาระบบสื่อการถ่ายทอด เช่น เอกสารวิชาการ คำแนะนำ ฯลฯ ให้มีข้อมูลที่ทันสมัย และพร้อมที่จะเผยแพร่ หรือสนับสนุนพื้นที่ตามความต้องการของชุมชน รวมถึงการใช้ข้อมูลจากพื้นที่ในการปรับปรุงข้อมูลเอกสารหรือสื่ออื่น ๆ ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนมากขึ้น
4. พัฒนาระบบฝึกอบรม ประชุม สัมมนา ให้สอดคล้องกับระบบการปฏิบัติงาน ได้แก่ การสำรวจ training need ประเด็นปัญหา และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นฐานในการจัดหลักสูตร เนื้อหา รูปแบบ ระยะเวลา ที่ตรงกับความต้องการของเจ้าหน้าที่ เช่น หลักสูตรการจัดทำโครงการระดับตำบล (แผนชุมชน) หลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หลักสูตรการเขียนแผนงาน/โครงการ ฯลฯ รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น
5. พัฒนาระบบติดตามนิเทศงาน ให้เป็นการติดตามนิเทศงานแบบมีส่วนร่วม และอบรมเจ้าหน้าที่ที่จะเป็นผู้ติดตามนิเทศให้มีความรอบรู้ และเข้าใจเรื่องที่จะนิเทศ
6. ใช้ระบบคุณธรรม โดยการวัดผลสัมฤทธิ์ของงาน (P.M.) เป็นฐานในการให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้คนที่ตั้งใจทำงานมีกำลังใจที่จะทุ่มเท สร้างงานที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของสังคม อันจะส่งผลให้องค์กรหรือหน่วยงานเป็นที่ยอมรับของสังคม
7. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงาน โดยคัดเลือกผลงานของชุมชนและพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จจากการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร เช่น กลุ่มการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษ การจัดการองค์กรของกลุ่มเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จด้านธุรกิจชุมชน สินค้าแปรรูปทางการเกษตรที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน จากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ฯลฯ สิ่งเหล่านี้นอกจากจะเป็นการเผยแพร่ผลงานแล้วยังเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานระดับพื้นที่และชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

3.2 ผลการอภิปรายกลุ่มย่อย (รายจังหวัด)

3.2.1 บรรณานุกรม

จะปฏิบัติงานส่งเสริมอย่างไร ให้เกษตรกรมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง

วิธีการ :

บทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1. เป็นผู้อำนวยการความสะดวกให้เกษตรกรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือตัดสินใจเอง ซึ่งส่วนใหญ่ยังทำไม่ได้ดีพอ

2. ประเมินผลการทำงานของตนเองอยู่ตลอดเวลา
3. เป็นนักวิจัยร่วมกับเกษตรกร (เรียนรู้ร่วมกัน)
4. เป็นผู้ประสานงานหน่วยงาน/เอกชน → เกษตรกร
5. ผู้สร้างเวทีให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตัดสินใจของเกษตรกร
6. สนับสนุนกลุ่มผู้นำกลุ่มอาชีพไปมีส่วนร่วมและบทบาทในองค์กรส่วนท้องถิ่น

ระบบการทำงานระดับอำเภอ

1. กำหนดพื้นที่เป้าหมายเน้นหนัก → ขยาย โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ
2. ต้องประยุกต์งานตามนโยบายสู่แผนชุมชน
3. เกษตรอำเภอร่วมปฏิบัติงานกับ ผอ. ศูนย์ฯ
4. ประสานแหล่งงบประมาณ เพื่อสนับสนุนแผนชุมชน
5. มอบหมายงานให้สัมพันธ์กับศักยภาพของแต่ละบุคคล

การสนับสนุนการปฏิบัติงานในระดับจังหวัด

1. ระบบการจัดการ
 - กำหนดเป้าหมายการทำงานของแต่ละงาน
 - จัดลำดับความสำคัญของแต่ละงาน
2. ให้ประโยชน์ระบบข้อมูลที่มีอยู่แล้ว/พัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูล
3. พื้นฟูระบบการฝึกอบรม – ฝึกอบรมเฉพาะกิจ
4. เน้นการนิเทศงานในช่วงเวลาที่เหมาะสม พัฒนาผู้นิเทศงานให้มีความสามารถในการนิเทศ

ทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ

3.2.2 พัทลุง

ความคาดหวังการทำงานในพื้นที่

1. เกิดกลุ่มความร่วมมือในการประกอบอาชีพ
2. ศูนย์ฯ บริหารโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนการพัฒนา ข้อ 1
3. ปรับกระบวนการทัศน์เจ้าหน้าที่ให้ทำงานได้
4. เป็นระบบกระจายอำนาจ
5. เป็นนักส่งเสริมมืออาชีพ เชื่อมั่น นักจัดการ ประสานงาน
6. บูรณาการ
7. ยึดชุมชนเป็นแกน
8. ทำงานอย่างมีความสุข
9. ลงเยี่ยมเกษตรกรให้พื้นที่อย่างทั่วถึง ไม่อยู่ที่ศูนย์ฯ

วิธีการ

1. สร้างจิตสำนึกของประชาชน
2. สร้างความเข้าใจวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่
3. สำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยประชาชน (ข้อมูลพื้นฐานการเกษตร รายจ่าย รายได้ หนี้สิน)
4. จัดทำแผน/โครงการโดยชุมชน
5. จัดเวทีเรียนรู้ของชุมชนและเจ้าหน้าที่
6. พัฒนาองค์กร/สร้างเครือข่าย
7. บริการ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์
8. ให้มีองค์กรของประชาชนหรือคณะทำงานศูนย์ฯ เป็นผู้ผลักดันงาน ควบคุมกำกับงานในพื้นที่
9. สร้างแกนนำกลุ่มอาชีพ ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ระบบการสนับสนุน

1. จังหวัด ภาค กรม ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับพื้นที่อย่างจริงจัง
2. มองเจ้าหน้าที่ของอำเภอทำงานรวมทุกหน่วยงาน (ผลประโยชน์ ทุกข์สุขร่วมกัน)
3. ขวัญและกำลังใจ
4. สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทำงานแบบนักส่งเสริมมืออาชีพ
5. เอกสารวิชาการ/ประชาสัมพันธ์
6. ประชาสัมพันธ์ผลงาน
7. ความดี ความชอบ การแต่งตั้ง ใช้ระบบคุณธรรม

วิธีการ

1. ประชุม สัมมนา ฝึกอบรม สรุปผลงาน และวางแผนงาน
2. เรียนรู้ร่วมกัน ติดตาม นิเทศ แบบมีส่วนร่วม
3. กำหนดทีมสนับสนุนงานของอำเภอ/พื้นที่
4. บูรณาการระหว่างหน่วยงาน
5. ยึดถือผลงาน (PM.) ในการประเมินผล
6. ปรับโครงการฯ ให้มีความยืดหยุ่น (ตามศักยภาพของพื้นที่)

3.2.3 ราชบุรี

แนวทางปฏิบัติในชุมชน

1. คัดเลือกผู้แทนชุมชน โดยประชาคมหมู่บ้าน (25-30 คน ใน 1 ตำบล)
- ชี้แจงบทบาทของผู้แทนชุมชนและเจ้าหน้าที่
2. ค้นหาศักยภาพชุมชน/ปัญหา
3. วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน
4. นำความต้องการของชุมชนให้ประชาคมหมู่บ้านรับทราบและแสดงความคิดเห็น โดยผู้แทน

ชุมชนนั้น

5. นำผลที่ได้มาสรุปเป็นความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความต้องการของปัญหาชุมชน

ระบบการสนับสนุนชุมชน

1. ให้คำปรึกษาแก่ชุมชน โดย ผอ.ศูนย์ และทีมงานอำเภอ จังหวัด ภาค และ อบต.
2. ให้คำแนะนำในการเขียนแผนพัฒนาชุมชนตามความต้องการของชุมชนนั้น
3. ประสานงานเพื่อขอสนับสนุนวัสดุ และงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้มากที่สุด
4. สนับสนุนด้านวิชาการเกษตร ข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด

3.2.4 พินิจโลก

การปฏิบัติงานในพื้นที่

ปัญหา	ความคาดหวัง (ชุมชน)
1. ชุมชน - ไม่เข้มแข็ง - ขาดความสามัคคีรวมกลุ่ม - การคิดไม่เป็นระบบ - ท้อแท้ขาดกำลังใจ - ขาดศรัทธาต่อระบบ - ชอบการมือเกียติ อีละไม่ชอบบังคับ - ชอบของฟรี - ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และซื่อสัตย์	1. ต้องการให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ 2. รวมกลุ่มให้มีการมีส่วนร่วมในกลุ่ม ปัญหาเดียวกัน เพื่อร่วมหาทางแก้ไข 3. สร้างความคาดหวังในผลสำเร็จของอาชีพด้านการเกษตร ที่มีผลมาจากการสร้างระบบด้านการส่งเสริมการเกษตรให้เข้มแข็ง เพื่อสร้างศรัทธาให้กระทรวงเกษตรฯ ให้เป็นที่ยอมรับ 4. มีหลักเกณฑ์ กติกาที่เด่นชัดในการปกครองตนเองของชุมชน

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ปัญหา	ความคาดหวัง (เจ้าหน้าที่)
1. ขาดความรู้ด้านสังคมศาสตร์ (การพัฒนาชนบท) 2. คำนึงแค่กับการรับคำสั่ง (คิดน้อย) 3. ไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลง (วิสัยทัศน์) 4. ขาดการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และประสิทธิภาพการทำงาน 5. ไม่รู้บทบาทของตนเองที่ชัดเจน 6. ขาดแรงจูงใจ (ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน) 7. ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างจริงจัง 8. ขาดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงการปฏิบัติงาน 9. ยึดมั่นในระบบอาวุโสในการปฏิบัติงาน 10. มีความสับสนในการรับการปฏิบัติงาน จากหลายหน่วยงาน	1. ให้มีความรู้ด้านการพัฒนาชนบท นอกเหนือจากด้านวิชาการเกษตร 2. มีความรู้ วิสัยทัศน์ ยุทธการณและทักษะ 3. ให้รู้บทบาท หน้าที่ ภารกิจที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ 4. ให้เป็นที่พึ่งของชุมชน 5. ให้ผู้บริหารมีความจริงใจในการให้การสนับสนุนในการปฏิบัติงาน

ระบบสนับสนุน

ปัญหา	ความคาดหวัง
1. ไม่ให้ความมั่นใจในการดำเนินงาน นโยบาย ระบบ การสั่งการ	1. ให้มีผู้บริหาร (ผู้บริหารชั้นสูงและการเมือง) ให้การสนับสนุนในด้านการปฏิบัติงานด้วยความจริงจัง (ให้ความสำคัญในการพัฒนาเจ้าหน้าที่)
2. ขาดการสนับสนุนด้านความรู้ และเพิ่มทักษะ ประสบการณ์ในหน้าที่ ทำให้ขาดความมั่นใจ ในการปฏิบัติงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	2. ให้มีการสนับสนุนทรัพยากรในด้านการปฏิบัติงาน ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นที่ตามศักยภาพของพื้นที่
3. ขาดการสนับสนุนด้านสวัสดิการและแรงจูงใจ	3. ให้ผู้บริหารมีความรู้ ความเข้าใจ ให้ความสำคัญ ระบบการส่งเสริมการเกษตรและมีส่วนร่วม
4. ขาดการสนับสนุนโครงการ กิจกรรม ตรงกับ ความต้องการของท้องถิ่น	
5. แรงจูงการปฏิบัติงานมากเกินไป ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดและพิจารณา	

4. สรุป “แนวคิดหลักและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร”

แนวคิดหลัก/แนวทางยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตรมุ่งสู่เป้าหมายให้ชุมชนเข้มแข็งยั่งยืน และเกษตรกรพึ่งตนเองด้านการพัฒนาการเกษตร จากการนำเสนอกลุ่มย่อยรายจังหวัด มีประเด็น สำคัญ โดยรวมดังนี้

1. ให้ชุมชนเป็นตัวตั้ง “พระเอก” เป็นการพัฒนาคนในการทำงานส่งเสริม
2. ให้ความสำคัญการมีส่วนร่วม/กระจายอำนาจในการร่วมคิด วางแผนทำ ติดตามและประเมินผล
3. ทำงานแบบพหุภาคี ประสานความร่วมมือหลายภาคส่วนภาคีมาร่วมคิดร่วมทำ
4. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีบทบาทที่เลี้ยงสนับสนุน ประสานงาน จัดการ วิจัย
5. ส่งเสริม/สนับสนุนให้เกิดกลุ่ม เครือข่าย
6. สนับสนุน/เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลเกี่ยวข้อง
7. ทำงานแบบมืออาชีพ ทำงานเป็นทีม บูรณาการระหว่างหน่วยงาน
8. เสริมความรู้ ทักษะ ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ที่มีต่อระบบคิด จิตสำนึก วิธีทำงานที่เอื้อ

สนับสนุน

9. สร้างและใช้ข้อมูล ความรู้ในการทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหาและเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น

แนวคิด/ยุทธศาสตร์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการคิดวางแผน ออกแบบกระบวนการ/วิธีการดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาหรือสร้างการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งส่วนงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

การอภิปราย

การเตรียมการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม

เพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัด

วิทยากรกระบวนการ : นายสมบุรณ์ อัมภาสกิจ

: ผศ. บำเพ็ญ เขียวหวาน

: นายวิรัตน์ สารคง

1. แบ่งกลุ่มอภิปรายเป็นรายจังหวัด 4 กลุ่ม

2. ประเด็นการอภิปราย

- เป้าหมายในการจัดเวทีจังหวัด
- เนื้อหาและประเด็น
- รูปแบบ/วิธีการ
- บุคคลเป้าหมาย
- สถานที่ และเวลา
- งบประมาณ

3. ผลการอภิปราย

3.1 สรุปการเตรียมการจัดทำโครงการวิจัย

กิจกรรมที่ 1

ประชุมชี้แจงผู้เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจโครงการที่สำนักงานเกษตรจังหวัด

วัตถุประสงค์

- ชี้แจงความเป็นมา , แนวทางการดำเนินการโครงการ
- คัดเลือกอาสาสมัครร่วมโครงการ

บุคคลเป้าหมาย

- เกษตรจังหวัด หัวหน้าฝ่าย หัวหน้างานระดับจังหวัด เกษตรอำเภอ
- หัวหน้างานระดับอำเภอ

ระยะเวลา

1 วัน

ระยะเวลาดำเนินการ

- พัทลุง
- ราชบุรี
- พิษณุโลก
- บุรีรัมย์

กิจกรรมที่ 2 จัด Work Shop เพื่อพัฒนาโครงการวิจัยระดับจังหวัด

วัตถุประสงค์ 1. ทำให้ความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการและการดำเนินงานโดยกระบวนการ PAR

2. ค้นหายุทธวิธีในการเพิ่มขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่และชุมชนในการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

3. จัดหา Action Plan ในการพัฒนาเจ้าหน้าที่และชุมชนและระบบส่งเสริมการเกษตร

ระยะเวลา 3 วัน

บุคคลเป้าหมาย - เกษตรจังหวัด หัวหน้าฝ่าย หัวหน้างาน เกษตรอำเภอ หัวหน้างาน

เนื้อหา - บรรยายแนวคิดเกี่ยวกับ PAR

- ระดมสมอง

- สถานการณ์งานส่งเสริมการเกษตร (จุดอ่อน จุดแข็ง)

- ความคาดหวัง

- ยุทธศาสตร์/แนวทางการพัฒนา

- พัฒนา Action Plan

ระยะเวลาดำเนินการ

- พัทลุง 9 – 11 กรกฎาคม 2544

- ราชบุรี 16 – 20 กรกฎาคม 2544

- พิษณุโลก สิงหาคม 2544

- บุรีรัมย์ 24 – 26 กรกฎาคม 2544

3.2 ผลการอภิปรายรายจังหวัด

3.2.1 บุรีรัมย์

พื้นที่เป้าหมาย

1. คัดเลือก 2 อำเภอ

2. สัมภาษณ์ 2 อำเภอ

3. ตีบทเน้นหนัก ได้แก่

- ศูนย์ฯ หลัก 3 ศูนย์ฯ

- ศูนย์ฯ ขยาย 2 ศูนย์ฯ

บุคคลเป้าหมาย

1. เจ้าหน้าที่

- เจ้าหน้าที่ทุกคนในอำเภอและเจ้าหน้าที่จังหวัด รวมประมาณ 60 คน
- ระยะเวลา 3 วัน สัปดาห์ที่ 1 ของเดือน กรกฎาคม (ต่างจังหวัด)

2. เกษตรกร

- จัดเสวนา 5 ศูนย์ฯ ละ 15 คน
- ในจังหวัดบุรีรัมย์ 1 วัน

ประกอบด้วย อบต. 2 คน, กรรมการศูนย์ฯ 8 คน, บุคคลภายนอก 5 คน

เนื้อหา (ของเจ้าหน้าที่)

1. ทำความเข้าใจ PAR
2. ทบทวนระบบ (ย้อนอดีต)
3. หาความคาดหวัง
4. กำหนดแผนปฏิบัติ
5. ประเมินผลการประชุม

เนื้อหาของเกษตรกร

- สะท้อนภาพการทำงานของ ผอ.ศูนย์ฯ
- คาดหวังจะให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติอย่างไร

เป้าหมายการประชุมเชิงปฏิบัติการ

- สร้างความเข้าใจในการทำวิจัย PAR
- ให้ได้แผนปฏิบัติ
- เกิดทีมงาน

งบประมาณ

1. W.S. เกษตรกร 1 วัน 75 คน งบประมาณ 32,200 บาท
2. W.S. เจ้าหน้าที่ 60 คน 3 วัน งบประมาณ 114,600 บาท

3.2.2 พัทลุง

เป้าหมาย

1. ทำความเข้าใจแก่ จนท.สสท
2. คัดเลือก พท./บุคลากร
3. ทราบสถานการณ์/ความคาดหวัง/วิธีการร่วมกัน
4. สร้างทีมงาน
5. Action Plan

เนื้อหา

1. วัตถุประสงค์เวที
2. วิเคราะห์สถานการณ์ ทั้ง ระบบ
3. แนวทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร
4. โครงการวิจัย

- วัตถุประสงค์
- วิธีการ (PAR)
- ผลคาดว่าจะได้รับ
- กิจกรรม

สถานที่

โรงแรมลำปำรีสอร์ท

เวลา 3 วัน

งบประมาณ

- อาหาร 3 มื้อ+อาหารว่าง+เครื่องดื่ม คนละ 200 บ./วัน = 30,000 บาท
- ค่าที่พัก คนละ 500 บ./วัน = 25,000 บาท
- ค่าพาหนะ คนละ 100 บ./วัน = 5,000 บาท
- ค่าวัสดุฝึกอบรม = 10,000 บาท
- = 70,000 บาท

รูปแบบวิธีการ

สัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

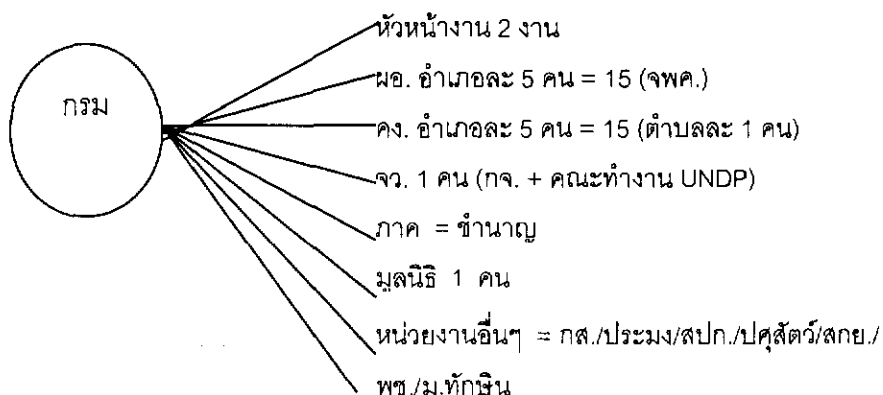
ใครมาร่วมกี่คน

3 อำเภอ

จนท.ในอำเภอ

เลือกตำบล

- เมือง
 - กงหรา
 - ควนขนุน
- ประมาณ 50 คน

3.2.3 พิษณุโลก

ขั้นตอน (เวทีจังหวัด)

1. ชี้แจงทำความเข้าใจวิธีการปรับปรุงพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร (PAR) ให้อำเภอ
ได้ทราบเพื่อหาอาสาสมัคร

บุคคลเป้าหมาย คือ เกษตรอำเภอ หัวหน้างาน อาสาสมัครพื้นที่เป้าหมาย อำเภอ

2. การจัดเวที (PAR) เป้าหมาย คือ

- ◆ ทำความเข้าใจวิธีการปรับปรุงพัฒนาระบบส่งเสริมฯ และเป้าหมายการจัดเวที คือ
มองตัวเอง พัฒนาตนเอง
- ◆ เนื้อหา ขบวนการ PAR (วิทยากร อ.บำเพ็ญ)
 - ทบทวน, สังเคราะห์ระบบส่งเสริมฯ ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน (กลุ่มงานวิจัย+ภาค)
 - ความคาดหวังที่มีต่อระบบส่งเสริมฯ ระดับอำเภอ ตำบล
 - ยุทธศาสตร์ที่ควรจะทำ (อะไร, อย่างไร) (Action Plan)

3. ระยะเวลา 10 - 12 กรกฎาคม 2544

4. รูปแบบ Work Shop

5. ผู้เข้าร่วมบุคคลในพื้นที่เป้าหมาย

เกษตรอำเภอ 1 คน

ผอ.ศูนย์ 10 คน

คณะทำงานศูนย์ฯ ศูนย์ฯ ละ 2 คน = 20 คน

หัวหน้าที่เกี่ยวข้อง ประมง 1 คน ปศุสัตว์ 1 คน อบต. 10 คน = 12 คน

NGOs 2 คน

วิทยากร (จังหวัด+อำเภอ) 5 คน + 1 คน (ภาค)

ส่วนกลาง 2 คน

รวม 53 คน/3 วัน

6. สถานที่ โรงแรมวังแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

7. งบประมาณ

- อาหารกลางวัน 3 มื้อ	150x3x53	23,850 บาท
- อาหาร Brake 6 มื้อ	40x6x53	12,720 บาท
- เบี้ยเลี้ยง	51x60x3	9,180 บาท
- พานหระ	50x100	5,000 บาท

- ที่พัก 25 ห้อง	600x2	30,000 บาท
- เอกสาร 45 คน	45x100	4,500 บาท
- พานหระ (ภาค) 1 คน		1,500 บาท
รวม		86,750 บาท

- ค่าตอบแทนวิทยากร

ค่าตอบแทน, พานหระ, ที่พัก ?

3.2.4 ราชบุรี

เป้าหมายการจัดเวทีเพื่ออะไร

- หาวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ
- สร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงาน
- หาแนวทางในการส่งเสริมการเกษตร
- ต้องการเห็นชุมชนเกษตรกรเข้มแข็งสามารถยืนด้วยตนเองได้

เนื้อหาในเวที (ครั้งที่ 2)

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำ PAR
2. ระบบส่งเสริมการเกษตร เก่า – ปัจจุบัน (ข้อดี – ข้อเสีย)
3. ความคาดหวังระบบส่งเสริมการเกษตรต่อการพัฒนาเกษตรกร
4. ทำอย่างไรจะทำให้ชุมชนเกษตรกรเข้มแข็ง
5. การทำงานในพื้นที่/สนับสนุน
6. การทำงานลักษณะพหุภาคี

รูปแบบ ครั้งที่ 1

ใครบ้าง ประชุม

1. เกษตรจังหวัด
2. หัวหน้าฝ่าย 4 ฝ่าย
3. เกษตรอำเภอ / หัวหน้างาน
4. 6+1 เลือ

รูปแบบวิธีการการจัดเวที ครั้งที่ 2

- บรรยาย
- ระดมสมอง

ใครบ้าง

- อ. บำเพ็ญ / แนวคิดเกี่ยวกับ PAR
- กรมส่งเสริมการเกษตร
- 7 ทหารเสือ

- เกษตรอำเภอ / หัวหน้างาน
- ผู้อำนวยการศูนย์เป้าหมาย
- เคหกิจ / เกษตรกร

สถานที่

ครั้งที่ 1 สำนักงานเกษตรจังหวัด 1 วัน

ครั้งที่ 2 โรงแรมไอยนรา 3 วัน

งบประมาณ 25 คน

อำเภอ 6 คน X 3 = 18

จังหวัด 7 คน = 7

รวม 25 คน

- อาหาร 25 x 200 25,000 บาท

- ที่พัก 2 คืน 25 x 600 30,000 บาท

- ยานพาหนะ 25 x 200 5,000 บาท

- ค่าวัสดุฝึก 12,000 บาท

- ห้องประชุม 6,000 บาท

รวม 68,000 บาท

4. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัด (ดำเนินการปรับปรุงตามข้อตกลง ภายใน 1 สัปดาห์หลังจากประชุมจัดทำแผนระหว่างวันที่ 13 – 15 มิถุนายน 2544)

4.1 บุริรัมย์

1. หลักการและเหตุผล

ตามที่กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร และได้คัดเลือกจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งจะได้นำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประกอบในการพัฒนาบทบาทเจ้าหน้าที่และวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตร และเพื่อการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยจะจัดเวที 2 ดัง ครั้งที่ 1 เพื่อหาวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงาน หาแนวทางการส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 2 เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการทำงานส่งเสริมการเกษตร

2. วัตถุประสงค์

1. หาวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้ชุมชนเกษตรเข้มแข็ง
3. เพื่อเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR)

3. บุคคลเป้าหมาย

เวทีที่ 1	- เกษตรอำเภอ	10 คน
	- หัวหน้าฝ่าย	4 คน
	- ทีมงานวิจัยจังหวัด	7 คน
	รวม	21 คน
เวทีที่ 2	1. เกษตรจังหวัด	1 คน
	2. หัวหน้าฝ่ายและนักวิชาการฝ่ายละ 3 คน 4 ฝ่าย	12 คน
	3. เกษตรอำเภอเป้าหมาย 3 อำเภอ	3 คน
	4. หัวหน้างานอำเภอละ 2 คน 3 อำเภอ	6 คน
	5. เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตร 3 อำเภอ	3 คน
	6. เจ้าพนักงานการเกษตร	39 คน
	7. นักวิชาการจากกรมส่งเสริมการเกษตร และภาค	4 คน
	8. วิทยากร	1 คน
	9. เจ้าหน้าที่การเงินและผู้ดำเนินการ	3 คน
รวม		72 คน

4. วิธีการดำเนินงาน

บรรยาย/ระดมสมอง

5. สถานที่ดำเนินการ

ครั้งที่ 1 สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

ครั้งที่ 2 โรงแรมในจังหวัดบุรีรัมย์

6. ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 1-3 สิงหาคม 2544

7. งบประมาณ

7.1 ค่าอาหารสำหรับเจ้าหน้าที่ 72 คนๆ ละ 3 วัน รวม 7 มื้อๆ ละ 50 บาท เป็นเงิน
25,200 บาท

7.2 ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม 72 คนๆ ละ 3 วันๆ ละ 6 มื้อๆ ละ 25 บาท เป็นเงิน
10,800 บาท

7.3 ค่าเช่าที่พักคนละ 1 คืนๆ ละ 300 บาท 72

7.4 ค่าพาหนะคนละ 100 บาท จำนวน 72 คน เป็นเงิน 7,200 บาท

7.5 ค่าวัสดุอุปกรณ์ใช้ในการสัมมนา เป็นเงิน 7,200 บาท

รวมเป็นเงิน 72,000 บาท

8. ผู้รับผิดชอบ

สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทั้งระดับจังหวัด,อำเภอ,ตำบล ของอำเภอเป้าหมาย เข้าใจในการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วมทั้งที่ในเรื่องปฏิบัติงานในพื้นที่และระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่

4.2 พัทลุง

เป้าหมาย

1. ทำความเข้าใจเทคนิคการวางแผน (PAR) แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
2. คัดเลือกพื้นที่และบุคลากร ร่วมกิจกรรมงานวิจัย
3. ให้ทราบความคาดหวัง สถานการณ์ วิธีการ ของระบบส่งเสริมการเกษตร
4. สร้างทีมงานดำเนินการตามโครงการวิจัย
5. จัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan)

เนื้อหา

1. วัตถุประสงค์ของการจัดสัมมนา
2. วิเคราะห์ระบบส่งเสริมการเกษตรทั้งระบบ
3. ข้อมูลการวิจัย
 - เป้าหมาย วัตถุประสงค์
 - วิธีการ/กิจกรรม
 - ผลที่คาดว่าจะได้รับ
 - แผนปฏิบัติการ (Action Plan)

รูปแบบ

สัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

บุคคลเป้าหมาย

คัดเลือกอำเภอเป้าหมาย จำนวน 3 อำเภอ 15 ตำบล ประกอบด้วย

- อำเภอเมืองพัทลุง จำนวน 5 ตำบล
- อำเภอควนขนุน จำนวน 5 ตำบล
- อำเภอกงหรา จำนวน 5 ตำบล

ผู้เข้าร่วมสัมมนา ประกอบด้วย

1. ทีมงานระดับจังหวัด

- เกษตรจังหวัด จำนวน 1 คน
- หัวหน้าฝ่ายทุกฝ่าย จำนวน 4 คน
- คณะทำงานจัดทำแผนแม่บทชุมชน จำนวน 6 คน

2. ทีมงานระดับอำเภอ

- เกษตรอำเภอเป้าหมาย จำนวน 3 คน
- ผู้อำนวยการศูนย์ฯ ทุกศูนย์ฯ ละ 1 คน
 - 1. หัวหน้างาน จำนวน 6 คน
 - 2. เจ้าพนักงานเทคนิคการเกษตร จำนวน 3 คน
 - 3. เจ้าพนักงานการเกษตร จำนวน 6 คน
- คณะทำงานศูนย์ฯ ทุกศูนย์ฯ ละ 1 คน จำนวน 15 คน

3. ผู้ประสานงาน ที่ปรึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคใต้ จำนวน 1 คน
 - ผู้แทนมูลนิธิหมู่บ้าน จำนวน 1 คน
 - ผู้แทนจากส่วนราชการในจังหวัด
- ประกอบด้วย เกษตรและสหกรณ์ ประมง
ปศุสัตว์ สหกรณ์

4. ทีมวิทยากรจากกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 10 คน

รวมทั้งสิ้น 60 คน

งบประมาณ

- 1. ค่าพาหนะ คนละ 100 บาท จำนวน 50 คน 5,000 บาท
- 2. ค่าที่พัก จำนวน 25 ห้อง อัตราคืนละ 600 บาท จำนวน 2 คืน 30,000 บาท
- 3. ค่าอาหาร จำนวน 60 คน ๆ ละ 50 บาท/มื้อ จำนวน 7 มื้อ 21,000 บาท
- 4. ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม จำนวน 60 คน ๆ ละ 20 บาท/มื้อ
จำนวน 6 มื้อ 7,200 บาท
- 5. ค่าวัสดุฝึกอบรม 5,000 บาท

รวม 68,200 บาท (หกหมื่นแปดพันสองร้อยบาทถ้วน)

ช่วงเวลาการจัดสัมมนา

ระหว่างวันที่ 9 - 11 กรกฎาคม 2544

สถานที่จัดสัมมนา

โรงแรมลำปารีสอร์ท อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

4.3 ราชบุรี

1. หลักการและเหตุผล

ตามที่กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร และได้คัดเลือกจังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งจะได้นำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประกอบในการพัฒนาบทบาทเจ้าหน้าที่และวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตร และเพื่อการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดราชบุรี โดยจะจัดเวที 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 เพื่อหาวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานหาแนวทางการส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 2 เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการทำงานส่งเสริมการเกษตร

2. วัตถุประสงค์

10. หาวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ
11. เพื่อให้ชุมชนเกษตรเข้มแข็ง
12. เพื่อเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

3. บุคคลเป้าหมาย

เวทีที่ 1	- เกษตรอำเภอ	10 คน
	- หัวหน้าฝ่าย	4 คน
	- ทีมงานวิจัยจังหวัด	7 คน
	รวม	21 คน
เวทีที่ 2	1. เกษตรจังหวัด	1 คน
	2. หัวหน้าฝ่ายและนักวิชาการฝ่ายละ 3 คน 4 ฝ่าย	12 คน
	3. เกษตรอำเภอเป้าหมาย 3 อำเภอ	3 คน
	4. หัวหน้างานอำเภอละ 2 คน 3 อำเภอ	6 คน
	5. เจ้าพนักงานเทคนิคเกษตร 3 อำเภอ	3 คน
	6. เจ้าพนักงานการเกษตร	39 คน
	7. นักวิชาการจากกรมส่งเสริมการเกษตร และภาค	4 คน
	8. วิทยากร	1 คน
	9. เจ้าหน้าที่การเงินและผู้ดำเนินการ	3 คน
	รวม	72 คน

4. วิธีการดำเนินงาน

บรรยาย/ระดมสมอง

5. สถานที่ดำเนินการ

ครั้งที่ 1 สำนักงานเกษตรจังหวัดราชบุรี

ครั้งที่ 2 โรงแรมไทน์ริเวอร์ไซด์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

6. ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 24-26 กรกฎาคม 2544

7. งบประมาณ

7.1 ค่าอาหารสำหรับเจ้าหน้าที่ 72 คน จำนวน 7 มื้อๆ ละ 50 บาท เป็นเงิน 25,200 บาท

7.2 ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม 72 คน จำนวน 6 มื้อๆ ละ 20 บาท เป็นเงิน 8,640 บาท

7.3 ค่าเช่าที่พักคนละ 1 คืนๆ ละ 300 บาท 72 คน เป็นเงิน 21,600 บาท

7.4 ค่าพาหนะคนละ 100 บาท จำนวน 72 คน เป็นเงิน 7,200 บาท

7.5 ค่าวัสดุอุปกรณ์ใช้ในการสัมมนา เป็นเงิน 7,200 บาท

รวมเป็นเงิน 69,840 บาท

8. ผู้รับผิดชอบ

นายเจียรไชย ปลันตา หัวหน้าฝ่ายแผนงาน

9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทั้งระดับจังหวัด, อำเภอ, ตำบล ของอำเภอเป้าหมายเข้าใจในการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วมทั้งที่ในเรื่องปฏิบัติงานในพื้นที่และระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่

4.4 พิษณุโลก

ขั้นตอนที่ 1 คัดเลือกอาสาสมัคร 2 อำเภอ ๆ ละ 6 ตำบล

โดยการชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร (PAR) โดยจะทำการชี้แจงในที่ประชุมเกษตรอำเภอประจำเดือน (MM) ในวันที่ 29 มิถุนายน 2544 ณ ห้องประชุมสำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งผู้เข้าประชุมประกอบด้วย เกษตรจังหวัด หัวหน้าฝ่าย เกษตรอำเภอ หัวหน้างานระดับจังหวัด และระดับอำเภอ นักวิชาการเกษตร และเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรจังหวัดที่เกี่ยวข้องทุกคน โดยเปิดโอกาสให้ทุกอำเภอสมัครเข้าร่วมโครงการ และจัดคัดเลือกให้เหลือ 2 อำเภอ ๆ ละ 6 ตำบล

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำเวทีเตรียมการทำ PAR

1. เป้าหมายการจัดเวที เพื่อทำความเข้าใจ และระดมความคิดในการปรับปรุง พัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

2. เนื้อหา

- ความเป็นมาของระบบส่งเสริมการเกษตร จากอดีตถึงปัจจุบัน (กลุ่มงาน วิจัย+ภาค)

- แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (อ.บำเพ็ญ หรือคณะ)

- ความคาดหวังที่มีต่อระบบส่งเสริมการเกษตร (ระดับอำเภอ และตำบล)

- ยุทธศาสตร์ที่ควรจะทำ (อะไร อย่างไร)

- แผนการปฏิบัติงาน (Action Plan)

3. ระยะเวลา และสถานที่

วันที่ 17-19 กรกฎาคม 2544 รวม 3 วัน ณ โรงแรมวังแก้ว อำเภอเมือง จังหวัด พิษณุโลก

4. รูปแบบการจัด Work shop

5. บุคคลเป้าหมายที่เข้าร่วมเวที

- เกษตรจังหวัด	1 คน
- ตัวแทนฝ่าย 4 ฝ่าย	4 คน
- เกษตรอำเภอ	2 คน
- ผอ.ศูนย์ฯ	12 คน
- ตัวแทนคณะทำงานศูนย์ฯ ละ 1 คน	12 คน
- ตัวแทน อบต. ๗ ละ 1 คน	12 คน
- NGOs	2 คน
- วิทยาการของจังหวัด	5 คน
- วิทยาการจากส่วนกลางและภาค	10 คน
รวม	60 คน

6. งบประมาณ

- ค่าอาหาร 7 มื้อ ๗ ละ 50 บาท 60 คน เป็นเงิน (อาหารเช้า 2 มื้อ กลางวัน 3 มื้อ เย็น 2 มื้อ)	21,000 บาท
- อาหารว่างและเครื่องดื่ม 4 มื้อ ๗ ละ 20 บาท 60 คน เป็นเงิน	4,800 บาท
- ค่าที่พัก 2 คืน ๗ ละ 300 บาท 51 คน เป็นเงิน	30,600 บาท
- ค่าพาหนะคนละ 100 บาท 50 คน เป็นเงิน	5,000 บาท

- ค่าพาหนะเจ้าหน้าที่จากภาค 1 คน เป็นเงิน	1,000 บาท
- ค่าเอกสารและวัสดุอุปกรณ์ คนละ 100 บาท 60 คน เป็นเงิน	6,000 บาท
รวม	68,400 บาท

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

กำหนดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร
ระหว่างวันที่ 13-15 มิถุนายน 2544

ณ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กทม.

13 มิถุนายน 2544

11.00 – 12.00 น.	- ลงทะเบียน
12.00 – 13.00 น.	- อาหารกลางวัน
13.00 – 13.30 น.	- พิธีเปิดการสัมมนา
13.30 – 14.30 น.	- ความเป็นมาของงานส่งเสริมการเกษตร
	- ระบบส่งเสริม
	- โครงสร้าง
14.30 – 15.30 น.	- แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
15.30 – 15.45 น.	- อาหารว่าง
15.45 – 17.00 น.	- workshop ① problem analysis

14 มิถุนายน 2544

08.30 – 10.00 น.	- workshop ② ความคาดหวังที่มีต่อระบบส่งเสริมการเกษตร
(ระดับจังหวัด อำเภอ)
10.00 – 10.15 น.	- อาหารว่าง
10.15 – 12.00 น.	- workshop ③ สรุปความคาดหวัง
12.00 – 13.00 น.	- อาหารกลางวัน
13.00 – 14.30 น.	- workshop ④ ยุทธศาสตร์ที่ควรจะทำ (ทำอะไร อย่างไร)
14.30 – 14.45 น.	- อาหารว่าง
14.45 – 17.00 น.	- workshop ⑤ สรุปยุทธศาสตร์

15 มิถุนายน 2544

08.30 – 10.00 น.	- workshop ⑥ action plan (action research)
10.00 – 10.15 น.	- อาหารว่าง
10.15 – 12.00 น.	- workshop ⑦ สรุป action plan
	- สรุปการสัมมนาและปิดสัมมนา
12.00 – 13.00 น.	- อาหารกลางวัน

ภาคผนวก 2

คำกล่าวเปิด

ของ

นายเอกชัย โอเจริญ

หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

ในพิธีเปิดการสัมมนาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนา

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

วันที่ 13 มิถุนายน 2544 เวลา 13.00 น

ณ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

วิทยากรจาก สกว. ผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน

ผมมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มีโอกาสพบกับเพื่อนนักส่งเสริมการเกษตรทุกท่าน ซึ่งจะเป็นผู้ที่ร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมการเกษตรให้มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น แนวคิดการพัฒนาในยุคนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้หลักในการพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มากที่สุด และให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาในส่วนของการทรงเกษตรและสหกรณ์ และกรมส่งเสริมการเกษตรได้พยายามใช้วิธีการส่งเสริมที่ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการให้มากขึ้น เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามความต้องการของเกษตรกรและชุมชนอย่างแท้จริง ในส่วนของบุคลากรของกรมฯ จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาไปด้วยเช่นกัน เพื่อให้การสนับสนุนเกษตรกรได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับในปัจจุบันกระแสการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปอย่างมากมาย บทบาทของเจ้าหน้าที่ก็จะต้องปรับเปลี่ยน การที่มีการสัมมนาในวันนี้จะเป็นการเปิดโอกาสให้พวกเราได้แสดงความคิดเห็น และร่วมกันหาแนวทางที่จะใช้ในการพัฒนาบทบาทในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อสามารถปฏิบัติงานสนับสนุนเกษตรกรให้พัฒนาตนเองและชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป

ในการสัมมนาเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรในครั้งนี้ จะเป็นจุดเริ่มต้นในการวางรูปแบบการวิจัย จึงขอให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน ได้ร่วมระดมความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ เพื่อพัฒนา ให้เป็นโครงการวิจัยที่สามารถจะนำไปศึกษาให้ได้ผลที่สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาท แนวทาง และวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตรต่อไป ซึ่งผลจะออกมาน่าเชื่อถือ และมีความเป็นไปได้เพียงไร ขึ้นอยู่กับผลงานที่พวกเราจะต้องร่วมกันดำเนินการ

ในนามของกรมส่งเสริมการเกษตร ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ได้สนับสนุนงบประมาณและเป็นที่ปรึกษาในการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่มาให้ความรู้และร่วมในการสัมมนาครั้งนี้

ขอให้ทุกท่านได้ใช้เวลาการสัมมนาอย่างคุ้มค่า เพื่อให้การสัมมนาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควร ผมขอเปิดการสัมมนาเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

ภาคผนวก 3

การประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

❖ ประเด็นข้อคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนา

1. คาดหวังว่าโครงการวิจัยจะทำให้งานดีขึ้น (แต่ต้องใช้เวลา)
2. เจ้าหน้าที่ยังมีอุดมการณ์ ศักดิ์ศรีที่อยากจะทำงาน
3. มีความรู้สึกที่ดีที่มีกลุ่มคนหรือคณะที่คิดจะปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาองค์กร
4. เกษตรจังหวัดมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดการสัมมนา
5. อยากได้กลยุทธ์ในการทำวิจัย
6. ศึกษากรณีตัวอย่างที่มีอยู่แล้ว ทั้งในและต่างประเทศ
7. สร้างทีมงานที่มีความคิดร่วมกันในการทำงาน
8. ทบทวนข้อมูลวิชาการ
9. ผู้บริหารต้องให้การสนับสนุน และจริงจังในการพัฒนางานระบบ
10. ให้กรมฯ จัดฝึกอบรมหรือสัมมนา PAR อย่างต่อเนื่อง
11. ระบบงานส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันพอใช้ได้ แต่ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร
12. วิทยากรบางท่านใช้ศัพท์ทางวิชาการที่ทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจ
13. เนื้อหาสาระเข้าใจง่าย ทำให้มีความรู้มากขึ้น

❖ ประเด็นที่ผู้เข้าร่วมสัมมนายังไม่ชัดเจน

1. เจตนารมณ์กับการปฏิบัติงานจะสอดคล้องกันอย่างไร

ตอบ การพัฒนางานที่ทำอยู่ให้ดีขึ้น โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

ซึ่งจะส่งผลกับผู้ปฏิบัติงานและองค์กรของผู้ปฏิบัติงานเอง

2. ผลการวิจัยจะสามารถผลักดันให้เกิดการแก้ไขได้จริงหรือไม่

ตอบ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการสะท้อนภาพการปฏิบัติงานเพื่อให้บุคคล

ทราบจุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข

3. งานวิจัยใครได้ประโยชน์หรือเพื่อเลื่อนขั้น

ตอบ ผู้วิจัย ผู้ถูกวิจัย และองค์กร

4. ขอบเขตของโครงการวิจัยคืออะไร

ตอบ ระบบส่งเสริมการเกษตร ได้แก่

- ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่
- ระบบการสนับสนุน
- บทบาทเจ้าหน้าที่
- พหุภาคีในพื้นที่
- ความเชื่อมโยงระหว่างศูนย์ฯ อำเภอ จังหวัด
- ชุมชนมีส่วนร่วม

5. ใครเป็นผู้ร่วมวิจัยบ้าง

ตอบ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรและบุคคลที่ได้รับผลประโยชน์เกี่ยวข้องในชุมชน พหุภาคี

6. โครงการวิจัยนี้เป็นของกรมหรือเปล่า

ตอบ เป็นของผู้ได้รับประโยชน์ทุกคน

7. ทำจริงหรือทำเล่น

ตอบ จริง

8. อยากมีส่วนร่วมแต่ไม่รู้จะร่วมตรงไหน

ตอบ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลการกระทำที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

9. กรอบ ระบบ กับงานที่จะทำ (PAR) เกี่ยวข้องกันอย่างไร

ตอบ ทำงานตามปกติ แต่นำ PAR มาสะท้อนภาพ วิเคราะห์และสรุปแนวทางเพื่อการพัฒนางานที่ทำอยู่ให้ดีขึ้น

10. จะนำ PAR ไปใช้ในการทำงานถ่ายทอดหรือให้ ผอ.ศูนย์ฯ ใช้เป็นแนวทางถ่ายทอด

ตอบ ใช้ PAR เป็นแนวทางในการทำงาน

11. หลังการปรับโครงสร้างกรมฯ จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการอย่างไร

ตอบ ยึดเกษตรกรและชุมชนเป็นตัวตั้งในการทำงานส่งเสริมการเกษตร โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และเกิดเครือข่าย

12. การสัมมนาระบบการส่งเสริมการเกษตรเพื่อค้นหาวิธีการทำงาน จะมีงบประมาณรองรับ แต่เมื่อจะทำงานจริงไม่มีงบประมาณ

ตอบ ทำงานตามปกติ แต่ในการสัมมนาเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนางานส่งเสริม สามารถขอ งบประมาณสนับสนุนจาก สกว. ได้ตามความจำเป็น

13. โครงการต้องการอะไรจากจังหวัด จึงจะสำเร็จผล

ตอบ 1. ต้องการพัฒนาขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่และเกษตรกร

2. ปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

14. ส่วนกลางและภาคจะลงไปร่วมวิจัยกับพื้นที่ใช่หรือไม่

ตอบ ใช่ นักวิจัยจากส่วนกลางจะลงไปร่วมในการดำเนินงานวิจัยด้วย

❖ ประเด็นข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมสัมมนา

1. ต้องรีบสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อผลักดันจากข้างล่างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของ เจ้าหน้าที่ให้ยึดเกษตรกรและชุมชนเป็นเป้าหมายหลักในการทำงาน

2. ควรจัดการอบรม PAR เพิ่มเติมแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

3. การวิจัยเพียงบางส่วนของระบบ อาจได้ผลไม่ครบสมบูรณ์

4. ทำทุกตำบลในอำเภอ

5. ชี้แจงข้อปฏิบัติและขั้นตอนที่จังหวัดต้องทำ

6. การคัดเลือกพื้นที่และบุคคล ขอให้เป็นบทบาทของจังหวัด

7. การสัมมนาใช้เวลาสั้น เนื้อหามาก แต่ผู้เข้าสัมมนามีความแตกต่างกันมากทั้งเรื่องอายุ ประสบการณ์ ความรู้ ทำให้การรับรู้ของผู้เข้าสัมมนาแตกต่างกันมาก

ภาคผนวก 4

รายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนา

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ผศ. พชรวิน ดำรงกิตติกุล

ดร. ทิพวัลย์ สัจจันทร์

น.ส.พรทิพย์ ลิ้มประสิทธิ์วงศ์

นายสมบุญ อธิภาสกิจ

นายวิรัตน์ สาระคง

นายมงคล จันทรเพ็ญ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผศ. บำเพ็ญ เขียวหวาน

มูลนิธิหมู่บ้าน

นายประภาส สุทธิอาคาร

น.ส.มณฑิชา ชนะสิทธิ์

สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

นายสุรกิจ กมลชัย

เกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

นายกังสดาล สวัสดิ์ชัย

นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 6

นายดำรง ปลั่งกลาง

นักวิชาการเกษตร 5

นายวันรบ เฮ้ประโคน

เกษตรอำเภอพลับพลาชัย

นางทิพย์วารี โพธิ์ศรีดี

เจ้าพนักงานการเกษตร 5

นายวิเชียร กัลยา

อบต. ชุมเห็ด อ.เมือง

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ จ.เชียงใหม่

นายพนิต เจริญบูรณ์

หัวหน้าฝ่ายแผนงาน
ติดตามและประเมินผล

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันตก จ.ราชบุรี

นางดวงสมร พุทธิมงคล

หัวหน้าฝ่ายแผนงาน
ติดตามและประเมินผล

สำนักงานเกษตรจังหวัดราชบุรี

นายเกียรติไชย ปลันตา

หัวหน้าฝ่ายแผนงาน

นายเสงี่ยม แคล้วปลอดทุกข์

หัวหน้าฝ่ายป้องกันและกำจัด
ศัตรูพืช

นายพชร ทองอรัญญิก

นักวิชาการเกษตร 6ว

นายปรีชา งามเนตร

เจ้าพนักงานการเกษตร 5

นายประมวศ จ้วนพริง

เจ้าพนักงานการเกษตร 5

นายสงคราม กิติเจริญนนท์

เกษตรกร อ.ดำเนินสะดวก

สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก

นายวิรัชศักดิ์ เกิดแสง

หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมฯ

นายไพบุลย์ ชูเอียด

หัวหน้าฝ่ายแผนงาน

นายวิบูลย์ หงสยาภรณ์

เกษตรอำเภอวังทอง

นายชุมพล ตนะวิไชย

นักวิชาการเกษตร 6ว

นางปฐมาภรณ์ รินมุกดา

เจ้าพนักงานเคหกิจเกษตร 5

สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง

นายเจริญ เจษฎาพงศ์

เกษตรจังหวัดพัทลุง

นายอาทร มีแก้ว

หัวหน้าฝ่ายแผนงาน

นายสมชาติ นาควิโรจน์

เจ้าพนักงานการเกษตร 5

นายสมนึก คงชู

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ฯ 5

นายเชิดศักดิ์ น้อยคง

ผู้นำชุมชน

นายวิรัตน์ ทองไชรั

เกษตรอำเภอกงหรา

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จ.ขอนแก่น

นางทัศนีย์ เพ็ญสุภา

หัวหน้าฝ่ายแผนงาน
ติดตามและประเมินผล

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคใต้ จ.สงขลา

นายชำนาญ อุ้นประดับ

หัวหน้าฝ่ายแผนงาน
ติดตามและประเมินผล

คำนำ

ตามที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในการ
สัมมนาจัดทำแผนปฏิบัติงานพัฒนาโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระบบส่งเสริม
การเกษตร ระหว่างวันที่ 13 – 15 มิถุนายน 2544 ณ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติเอเชีย
แปซิฟิก (RECOFTC) กรุงเทพมหานคร

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้สรุปผลการสัมมนาดังกล่าวเพื่อมุ่งหวังว่าให้ผู้เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์
และเป็นข้อมูลการดำเนินงานในโครงการวิจัยต่อไป

กรมส่งเสริมการเกษตร

22 มิถุนายน 2544

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติงาน และพัฒนาโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

.....

หลักการและเหตุผล

กรมส่งเสริมการเกษตรได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2510 โดยมีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรแก่เกษตรกร เพื่อให้มีการพัฒนาอาชีพการเกษตรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในการบริหารงานของกรมส่งเสริมการเกษตรได้มีการปรับปรุงองค์กร การบริหารมาเป็นลำดับ ในปัจจุบันการบริหารของส่วนกลางมีการแบ่งเป็นกอง/สถาบัน และสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคส่วนในระดับภูมิภาคแบ่งเป็นสำนักงานเกษตรจังหวัด ซึ่งรับผิดชอบดูแลสำนักงานเกษตรอำเภอที่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในระดับตำบล ในการบริหารราชการนั้นมีการบริหารงบประมาณและสนับสนุนด้านวิชาการจากส่วนกลางไปยังจังหวัดโดยตรง โดยสำนักงานส่งเสริม การเกษตรภาคมีบทบาทในการกำกับดูแล การปฏิบัติงานของสำนักงานเกษตรจังหวัด ภายในภาคที่รับผิดชอบ ต่อมาในปี 2544 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายดำเนินการปรับโครงสร้างของกระทรวงฯ และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงฯ รวมถึงกรมส่งเสริมการเกษตรด้วย ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการเสนอการปรับโครงสร้างหลักไปยังกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไปแล้ว โดยระดับส่วนกลาง แบ่งส่วนราชการเป็นระดับกองและสำนัก ให้ยุบสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค ส่วนการบริหารงานส่วนภูมิภาค มีการปรับโครงสร้างองค์กร การบริหารงานใหม่ทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ ทั้งนี้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ ADB ที่ได้เสนอว่า ควรจะลดขั้นตอนการทำงานในระดับภาค ลดอัตรากำลังในส่วนกลางและเน้นการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ กรมส่งเสริมการเกษตรจะต้องนำเสนอรายละเอียดของแต่ละหน่วยงานทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคตามโครงสร้างหลักที่ได้เสนอไปอีกครั้งหนึ่ง

ส่วนในด้านการพัฒนาระบบงานส่งเสริมการเกษตรนั้นก็ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับ ในปี 2521 กรมส่งเสริมการเกษตรได้นำระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training and Visit system) มาใช้ แต่เนื่องจากจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจึงได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสำหรับระบบส่งเสริมการเกษตรที่ใช้ในปัจจุบันประกอบด้วย 2 ระบบย่อย คือ ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่และระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน และในปี 2542 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีโครงการ

เพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร ได้มีการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อให้บริการแก่เกษตรกรและชุมชนอย่างใกล้ชิด โดยให้เกษตรกรและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตร ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่ให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากขึ้น เพื่อให้ผลการพัฒนาตอบสนองความต้องการและเหมาะสมกับแต่ละชุมชน ในปีเดียวกันนั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบให้กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนภายใต้แผนจัดความยากจนในลักษณะโครงการนำร่อง โดยการสนับสนุนของ UNDP เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเน้นการพัฒนาคน ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 กำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง มีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และดำเนินการ พัฒนารวมถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างยั่งยืน จากสถานการณ์ที่กล่าวมาจะส่งผลต่อบทบาทการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและระบบส่งเสริมการเกษตร ทั้งในส่วนของผู้ปฏิบัติงานของในแต่ละระดับและเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร จึงเห็นสมควรที่จะได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาระบบงานส่งเสริมการเกษตร ซึ่งในการที่จะพัฒนาโครงการวิจัยให้มีความสมบูรณ์นั้น จำเป็นจะต้องได้รับข้อมูลที่ชัดเจนจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย กรมส่งเสริมการเกษตร จึงกำหนดจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติงานและพัฒนาโครงการวิจัยขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจหลักการและโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินการสัมมนาประกอบด้วย

- การบรรยายพิเศษในเนื้อหาที่เกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตรบทบาทและภารกิจของกรมส่งเสริมการเกษตร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- การอภิปรายกลุ่ม ในส่วนของสถานการณ์ ความคาดหวังและยุทธศาสตร์ของงานส่งเสริมการเกษตร
- การอภิปรายเพื่อร่วมกันพัฒนาโครงการวิจัยในภาพรวมและรายจังหวัด